

Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 12.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London — Iz angleščine prevel France Magajna.

»Poslušaj me,« je rekel Mc Can. »Pomladanska talitev je tukaj in na snegu se dela trda skorja. Zdaj je čas, da potujeva, razen če se ne bojiva pomladanskih viharjev, ki divjajo v gorah. Poznam jih. S kom drugim bi se jaz ne drznil na pot.«

»Saj ne znaš potovati,« mu je ugovarjal Dimač. »Ti ne vzdržiš z nikomer. Tvoja hrbtenica je mehkejša od raztaljenega mozga. Če me bo prijelo, da pobegnem, pobegnem sam. Sicer me pa svet ne mika več in najbrže ne pojdem nikdar od tu. Karibovje meso je zelo dobro in poletje z lososi bo kmalu tu.«

Snass je rekel: »Vaš tovariš je mrtev. Pa moji lovci ga niso ubili. Našli so njegovo truplo. Zmrznil je v pomladnih viharjih v gorah. Vedite: nihče ne ubeži. Kdaj bomo praznovali Vašo poroko?«

In Labiskwee: »Jaz te opazujem. V tvojih očeh in v tvojem obrazu se skriva žalost. Oh, jaz poznam tvoj obraz. Na tvojem vratu, takoj pod ušesom, je majhna brazgotina. Kadar si srečen, so koti tvojih ust obrnjeni navzgor. Kadar pa so tvoje misli žalostne, so obrnjeni navzdol. Kadar se smešljaš, so tri in štiri gube v kotih tvojih oči; kadar se smeješ, jih je tam šest. Včasih sem jih naštel skoraj sedem. A zdaj jih ne morem šteti. Nikoli nisem čitala knjig. Ne vem, kako se čitajo. Toda Four Eyes me je marsičesa naučil. In v njegovih očeh sem videla hrepenenje po svetu. On je pogostoma hrepenel tja ven po svetu. In vendar je bilo tukaj mnogo dobrega mesa in dobrih rib in jagod in korenin in pogostoma smo po Porkupincih in Luskwasih dobili za kože mnogo moke. Vkljub temu je hrepenel po svetu.

Ali tudi ti hrepeniš tja ven v svet? Four Eyes ni imel nič, ti pa imaš mene.« Vzdihnila je in stresla z glavo. »Four Eyes je umrl od gladu, gladen sveta. In če bi ti bil vedno tu, ali bi tudi umrl od gladu, od hrepenenja pa svetu? Bojim se, da ne poznam sveta. Ali želiš bežati nazaj v svet?«

Dimač ni mogel odgovoriti, toda koti njegovih ust so jo prepričali.

Sledile so minute molka, v katerih se je deklica vidno borila s seboj. Dimač, sam nase srdit, je preklinjal svojo slabost. Svoje hrepenenje po svetu ji je sicer priznal, ni pa imel dovolj poguma, priznati, da biva še neka druga ženska.

Zopet je Labiskwee vzdihnila.

»Dobro torej! Bolj te ljubim nego se bojim očetove jeze, in v svoji jezi je on hujši od gorske nevihte. Povedal si mi, kaj je ljubezen. To naj bo preskušnja moje ljubezni. Pomagala ti bom zbežati nazaj v svet.«

* * *

Dimač se je zbudil, ne da bi se premaknil. Topli drobni prsti so se doteknili njegovega lica, zdrsnili niže in se nežno pritisnili k ustnicam. Kožuh, ki se je bil v njem nastanil mraz, je potem pobožal njegovo kožo. Samo besedico »Pojdi!« je deklica zašepetala v njegovo uho. Vstal je previdno in poslušal. V taborišču je tulilo na stotine psov, a navzlic temu je slišal mirno in redno dihanje Snassovo poleg sebe.

Labiskwee je Dimača nežno potegnila za rokav in mu tako dala razumeti, naj ji sledi. Pobral je mokasine in svoje visoke nogavice in v nočnih mokasinih je počasi taval ven v sneg. Na kraju, ki ga ni

več obseval medli žar ugašujočih ognjev, mu je namignila, naj se obuže, in medtem, ko jo je ubogal, je odšla nazaj v šotor, kjer je spal Snass.

Potipavši kazavca na svoji žepni uri, je Dimač spoznal, da je ena po polnoči. Noč je bila čisto topla; več nego deset pod ničlo ni moglo biti. Labiskwee se je vrnila in ga vodila skozi speče taborišče. Dasi sta stopala kolikor mogoče tiho, je sneg vendar škripal pod njunimi stopinjami. Na srečo je pasji lajež preglašal škripanje.

»Zdaj lahko govoriva,« je rekla, ko je bil poslednji ogenj že pol milje za njima.

In zdaj, stoječ pred njo, je Dimač šele v svitu zvezd opazil, da ima deklica roke obremenjene. Tipaje je spoznal, da nosi njegove krpelje, puško, dva pasa patron in njegovo spalno opremo.

»Vse sem preskrbela,« je rekla s kratkim smehom. »Dva dni sem delala priprave. Imava meso, moko, užigalice. Imava tudi skije,* s katerimi se po trdi sneženi skorji zelo hitro potuje; če se pa začne sneg pod njimi udirati, naju bodo jermenji in kože krpelj bolje držale. O, jaz vem, kako se po snegu potuje, in potovala bova urno, moj ljubi.«

Dimač ni mogel izpregovoriti. Da je izvršila vse priprave in mu omogočila beg, je bilo že dovolj presenetljivo; da je pa tudi sama sklenila iti z njim, je bilo več, nego je mogel sanjati. Ne vedoč, kaj naj stori, ji je polagoma odvezal breme z rok. Objel jo je in stisnil k sebi, dasi še vedno ni vedel, kaj naj stori.

»Bog je dober,« je šepetala, »poslal mi je ljubeza.«

Dimač je bil zdaj vendar dovolj pogumen, da ni hotel izreči mnenja, da bi bilo bolje, če bi potoval sam. In preden je mogel zopet izpregovoriti, je videl pred seboj v svojem spominu vso lepoto sveta tam zunaj. In zdelo se mu je, da vsa ta lepota ugaša za vedno.

»Nazaj pojdeva, Labiskwee,« je rekel. »Ti postaneš moja žena in živela bova vedno pri karibujevih ljudeh.«

Zmajala je z glavo. »Ne! ne!« je vzklikala. »Jaz vem. Premišljevala sem mnogo. Hrepenenje po svetu bi se vrnilo nate in v dolgih nočeh bi pilo kri tvojega srca. Four Eyes je umrl od takega hrepenenja. Tudi ti bi. Vsi ljudje iz sveta tam zunaj hrepenijo nazaj k njemu. Jaz pa nočem, da umreš. Čez gore pojdeva na južnem prelazu.«

»Ljubica, poslušaj,« je silil. »Midva morava nazaj.«

Svojo orokavičeno roko mu je pritisnila na usta, da bi mu zabranila nadaljnje besede. »Ti me ljubiš. Reci, da me ljubiš.«

»Dà, Labiskwee, ljubim te. Ti si moja najdražja ljubica.«

Zopet mu je orokavičena roka zabranila govoriti dalje.

»Zdaj pojdeva do kraja, kjer sem skrila živila in drugo,« je rekla odločno. »Tri milje je od tukaj. Pojdi!«

Ni se genil; naj ga je še tako vlekla, ni ga mogla premakniti z mesta. Že se ga je lotila želja, da bi ji povedal o oni drugi ženski tam onstran južnega prelaza, a je molčal.

»Če se zdaj vrneš, bi ne bilo prav,« je rekla. »Jaz — jaz sem samo deklica iz divjine in se bojim sveta; še bolj pa se bojim zate. Glej, tako je, kakor si sam rekel. Ljubim te bolj nego vse drugo na svetu. Ljubim te bolj nego samo sebe. Indijanski jezik ni dober jezik. Angleški jezik ni dober jezik. V mojem srcu je toliko misli zate in tako jasnih, kolikor je zvezd — zanje ni besed. Kako naj ti jih izrečem. Samo v srcu so — vidiš?«

To govorec mu je potegnila rokavico z roke in roko samo prižela k sebi in si jo vteknila pod svoj plašč na prsih, da je počivala tam nad njenim toplim srcem. Močno in mirno mu je tiščala roko v tem položaju. In v dolgi tišini, ki je sledila, je začutil utripanje, utripanje njenega srca, in vedel je, da je vsak utrip utrip ljubezni. In dočim je še vedno tako tiščala njegovo roko, se je njeno telo polagoma, skoro neopazeno začelo nagibati od njega stran proti kraju, kjer so čakale skrite potrebščine za beg. Ni se mogel upirati. Bilo mu je, kakor da ga vleče samo njeno srce, tako blizu njegove dlani.

Tako trdna je bila ledena skorja, ki se je bila zaradi tajejanja prejšnjega dne napravila v nočnem mrazu, da sta na skijih zelo hitro potovala naprej.

»Tukaj med drevjem so skrite potrebščine,« je rekla Labiskwee.

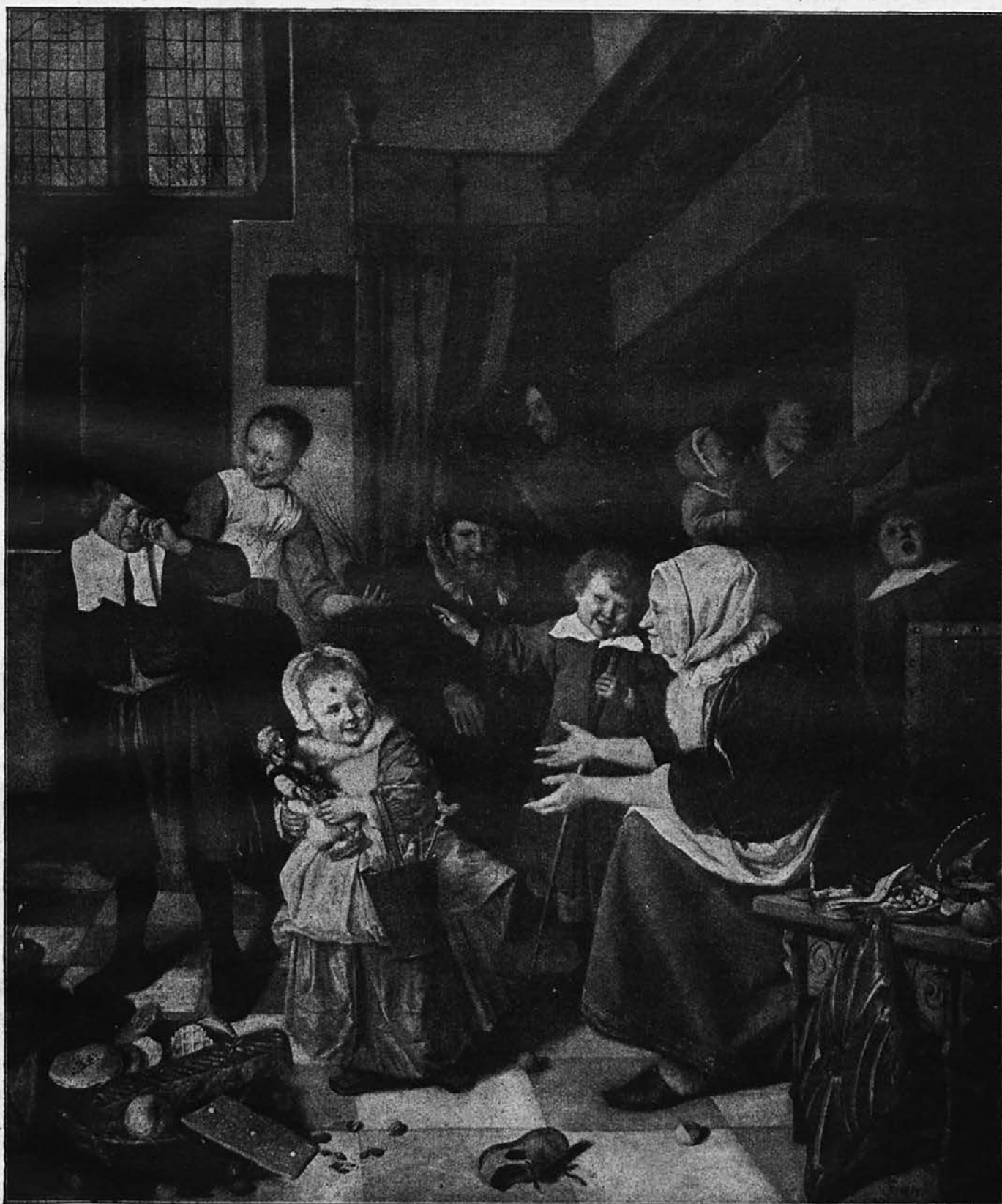
A že v prihodnjem hipu se je krčevito oprijela njegove roke in se od presenečenja zdrznila. Plamenčki majhnega ognja so veselo plapolali in poleg ognja je čepel McCan. Labiskwee je nekaj zamrmrala v indijansčini, a zvok njenega glasu je bil oster ko bič.

»Dozdevalo se mi je, da bosta bežala brez mene,« je pojasnjeval McCan, ko sta dospela do njega. V njegovih malih očeh se je lesketala zvijačnost. »Opazoval sem deklico. Ko sem videl, da zbira živila in pripravlja skije, sem vedel, da moram biti pripravljen. Ogenj? O, ni nič nevarnosti. Taborišče spi in jaz sem zmrzoval, ko sem čakal. Ali gremo zdaj?«

Labiskwee se je naglo ozrla na Dimača in v hipu položaj presodila. In ko je izpregovorila, je pokazala, dasi v ljubezni še otrok, odločnost starejše žene, dokaz, da v drugih zadevah življenja ne bo ovijajoča se trta, ki potrebuje tuje opore.

»McCan, Vi ste pes,« je siknila in v njenih očeh je žarela divja jeza. »Prepričana sem, da ste sklenili, zdramiti vse taborišče, če Vas ne vzameva s seboj. Dobro. Vzameva Vas. Toda mojega očeta poznate. Jaz sem kakor moj oče. Tudi Vi boste delali. Ubogali

* Iz Skandinavije se je ski razširil tudi po Severni Ameriki.

Jan Steen.

Sv. Miklavž.

(Državni muzej v Amsterdamu.)

boste. In če boste poskušali kaj zavratnega ali umazanega, bi bilo za Vas mnogo bolje, da se niste podali na pot.«

Mc Can se je ozrl navzgor k njej. Njegove male, prašičje oči so izražale sovraštvo in potuhnjenost. Ko se je deklica obrnila k Dimaču, se je njen srd raztopil v nepopisno mehko.

»Ali je bilo prav, kar sem rekla?« je vprašala.

Jutro jih je našlo, ko so bili v pasu predgorskih gričev, ležečih med planoto za njimi in gorami pred njimi. Mc Can je svetoval zajtrk, a njegovega nasveta nista upoštevala. Nadaljevali so pot nepretrgoma in šele popoldne, ko se je snežna skorja toliko zmeščala, da jim je ovirala potovanje, so počivali in jedli.

Predgorski griči so kmalu postali razorani in ostrovršni. Struga potoka, po katerem so potovali, se je čimdalje bolj poglobljala in polagoma se je spremenila v ozko, vijugasto sotesko. Znamenja pomladi so bila redkejša, dasi so tu pa tam naleteli na penec se tok ledu sproščene vode in dvakrat na šope vrb, katerih mladike so kazale napeto popje.

Labiskwee je Dimaču razlagala svoje poznanje krajev in svoj načrt bega: samo dve poti sta jim na razpolago: ena proti zapadu, druga pa proti jugu; Snass bo takoj po odkritju bega poslal oddelke svojih lovcev, da zapró oba prehoda. Toda — je razlagala — še en prehod je proti jugu mogoč: ta sega res da komaj do srede gorâ in se tam obrne proti zapadu, prekriža ondi tri prelaze in od tam zavije proti južnemu edinemu prehodu, da se končno z njim združi; ampak, ko bodo lovci prišli do rednega prehoda in ne bodo našli tam njihovega sledu, bodo domnevali, da so si begunci izbrali zapadni prehod, pa se bodo vrnili, ne da bi se jim sanjalo, da so šli po tako težavnem ovinku.

Labiskwee se je ozrla na McCana, ki je molče stopal za njima, in polglasno zamrmrala Dimaču: »Jé. To ni dobro.«

Dimač se je ozrl nazaj, Irec je zares žvečil karibjo tolščo, ki jo je nosil v žepu.

»Med rednimi obedmi ne bomo jedli, Mc Can,« je ukazal Dimač. »V deželi pred nami ni divjačine in z živili moramo takoj od začetka varčevati z največjo skrbjo. Ako hočeš z nama potovati, ne boš uganjal zahrbtnosti.«

Ob eni uri popoldne se je ledena skorja že toliko raztalila, da se je začela pod skiji udirati; in še pred drugo uro se je začela udirati tudi pod jermenjem krpelj. Utaborili so se in použili prvi obed. Dimač je prevzel zalogo živil. Breme, katero je nosil Mc Can in sta ostala dva mislila, da so živila, se je spremenilo v nekaj čisto drugega: Mc Can je bil v svojo vrečo nabasal toliko lisičjih kož, da je le malo prostora ostalo za živež.

»Oprostita, niti nisem vedel, da jih je toliko,« se je izgovarjal. »Pograbil sem jih v temi. So pa vredne

lepih denarcev. Sicer si bomo pa z vsem tem strelivom gotovo nastrelili dovolj divjačine.«

»Gotovo! Volkovi se te bodo dovolj nažrli,« je trpko pripomnil Dimač, videč, da se je varal v svojem pričakovanju; iz deklčinih oči pa so švigali bliski srditosti.

Ob pregledovanju celotne zaloge živil sta Dimač in Labiskwee presodila, da jih bo dovolj za en mesec, če si jih bodo delili z največjo previdnostjo. Dimač je razdelil breme na tri dele; zakaj moral se je vdati odločni zahtevi deklice, da tudi ona nosi svoj del.

Naslednji dan se je struga potoka poplavitila in se razširila v široko gorsko dolino. Že se jim je na planjavi začela skorja udirati, ko so dospeli do trje površine na prelaznem obronku.

»Deset minut kesneje, pa ne bi bili mogli prekoračiti te ravnine,« je dejal Dimač, ko je na golem vrhu griča postal, da se oddahne. »Za tisoč čevljev smo se gotovo povzpeli.«

Labiskwee pa je brez besed pokazala navzdol med drevesa ravnine: pet črnih točk se je ondi komaj vidno premikalo v majhni razdalji druga od druge.

»Zasledovavci,« je šepnila.

»Brođijo do pasu po snegu,« je dejal Dimač. »Danes ne bodo dosegli trdih tal. Blizu za nami so in vendar smo za mnogo ur pred njimi. Naprej, Mc Can! Ko ne bomo mogli več naprej, bomo jedli, prej pa ne.«

Mc Can je stokal, zakaj v žepu ni imel več karibjega loja. Godrnjaje je korakal za onima dvema.

Na planoti, na katero so prišli, se skorja ni udirala do tretje ure popoldne; ob tistem času so pa že dosegli senco gore, v kateri je skorja zopet zmrzovala. Samo enkrat so malo postali, da si razdelijo Mc Canu odvzeti loj. Jedli so ga kar grede. Meso je bilo namreč trdo zmrzlo in ga ni bilo mogoče jesti drugače kot na ognju otaljenega; loj se jim je pa v ustih mrvil in jim tešil utripajočo slabost v želodcih.

Po dolgo trajajočem mraku jih je okoli devete ure zajela črna tema. Utaborili so se v majhnem borovem gozdiču in napravili ogenj. Mc Can je tarnal in stokal. Dolgi pohod mu je bil namreč moči izčrpal; vrhu tega je nesrečnež, vključ s skušnjam svojega devetletnega bivanja v tistih mrzlih krajih, jedel medpotoma sneg: razpokana in pekoča usta so bila kazen za to nepremišljenost. Medtem, ko sta Dimač in Labiskwee gradila šotor in pripravljala drugo, je revež čepel pri ognju in jadikoval.

Labiskwee je bila neumorna in Dimač ni mogel drugega kakor občudovati življenje v njenem životu in vztrajnost njene zavesti in njenih mišic. Njeno dobro razpoloženje ni bilo prisiljeno. Vedno je imela smehljaj ali smeh zanj in njena roka ga je vselej pobožala, kadar se je doteknila njegove; toda kadar se je ozrla na McCana, je postal njen obraz trd in neusmiljen, in njene oči so sipale mrzle bliske.

Tekom noči je vstal veter in začelo je snežiti. Ves naslednji dan je divjal metež in na slepo so nadaljevali svojo pot. Ta bi jih bila morala voditi navzgor po majhnem potoku, pa so jo zgrešili in krenili proti zapadu. Dva dni so potem križarili, ne vedoč, kam pridejo. V teh dveh dneh so prekoračili nekaj prelazov, pustili pomlad za seboj in splezali v višine, kjer je še vedno kraljevala zima.

»Zasledovavci so izgubili naš sled; počivajmo en dan,« je prosil Mc Can.

Toda počitek se ni dovolil. Dimač in Labiskwee sta dobro poznala nevarnost, ki jim je pretila. Izgubili so se v visokih gorah; nikjer ni bilo sledov kake divjačine. Dan za dnem so se trudili naprej skozi pokrajino, neusmiljeno liki železna pest; prihajali so v labirintske soteske (kanjone) in doline, katere so le redkoma vodile proti zapadu. Kadar so zašli v tako sotesko, so morali iti po njej naprej, pa naj pelje kamorkoli, kajti strmine na obeh straneh so bile neprehodne. Grozni napor in mraz sta požrla njihove moči; vkljub temu so si skrčili redne porcije, ki so si jih dovoljevali.

Neko noč so Dimača prebudili glasovi nekakšnega boja. Od tam, kjer je spal Mc Can, je razločno slišal hropenje in grgranje. Brnil je v ogenj, da je zaplapolal: ob svetlobi je opazil, kako je Labiskwee srdito z obema rokama davila Mc Cana, da ga prisili, izpljuniti kos napol prežvečenega mesa. V naslednjem trenutku pa je že zapazil, da je njena roka segla k pasu, in hip pozneje se je zablistal nož v njeni roki.

»Labiskwee!« je zaklical Dimač. Njegov glas je bil odločen.

Roka se je obotavljala.

»Ne smeš!« je rekel, ko se ji je približal.

Vsa se je tresla od jeze. Obotavljala se je še nekaj časa, nato pa vteknila nož v nožnico za pasom. Kakor v strahu, da se ne bo mogla premagati, je pristopila k ognju in vrgla nanj nekaj drv. Mc Can je sedel na tleh in blebetal neke nerazločne glasove, ki so izražali preplašenost in onemoglo jezo.

»Kje si dobil meso?« je vprašal Dimač.

»Preišči mu ves život,« je svetovala Labiskwee.

To so bile prve besede, ki jih je izpregovorila; glas ji je trepetal od jeze, ki je ni mogla obvladati.

Mc Can se je hotel nekaj upirati, toda Dimač ga je sirovo in neusmiljeno zgrabil ter preiskal. Izpod pazduhe mu je potegnil dokajšen kos mesa. Bil je jasno, da ga je hotel s toplino telesa otaliti, da bi ga mogel jesti. Nenaden vzklík iz ust Labiskwee je obrnil nase Dimačevo pozornost. Deklica je planila k Mc Canovemu svežnju in ga začela odvezavati. Namesto mesa je našla v njem mah, borove igle in podobno, kar je ohranjalo svežnju prvotno velikost, ne pa teže. O mesu ni bilo sledu.

Zopet je Labiskwee segla za pas in kakor besna je hotela planiti proti lopovu, toda Dimač jo je pre-

stregel z rokami. Odnehala je in zaihtela v svoji jezi, ki ji ni smela dati duška.

»Oh, moj ljubi, saj mi ni za jed,« je tožila. »Meni je za tebe, za tvoje življenje. Ta pes! On tebe žre, tebe žre!«

»Ne boj se, še bomo živeli,« jo je tolažil Dimač. »Odslej bo nosil moko. Te ne more jesti sirove, in če jo bo, ga bom jaz sam ubil, zakaj žrl ne bo samo mojega življenja, ampak tudi tvoje.« Privil jo je tesneje k sebi. »Ljuba, ubijanje je za moške roke. Ženske ne ubijajo.«

»Ali bi me več ne ljubil, če bi ubila tega psa?« je vprašala presenečeno.

»Ne več takó,« je odgovoril Dimač.

Vzdihnila je vdano. »Dobro,« je rekla, »ne bom ga ubila.«

* * *

Mladi lovci so neutrudno zasledovali begunce. Po čudežih sreče kakor tudi sklepajoč iz kakovosti pokrajine, katero pot so ubežniki morali ubrati, so zasledovavci res našli v viharju zameteni sled in se ga držali. Kadar je snežilo, sta Dimač in Labiskwee ubrala vselej najbolj nemogoče poti in se obrnila proti vzhodu, čeprav se jima je boljša pot odpirala proti zapadu ali jugu. Kjer sta imela izbirati med nizkim in visokim prelazom, sta nalašč izbrala visokega. Na možnost, da se končno izgubita, se nista ozirala. A navzlic vsemu trudu nista mogla mladih lovcev obrniti v krivo smer, nista se jih mogla otresti. Včasih sta bila cele dneve naprej, toda vselej so se zasledovavci znova pokazali. Po snežni vihari, kadar je bila vsaka sled zametena, so se razkropili na široko kakor volkovi. Tisti, ki je potem našel kako znamenje za begunci, je dajal znamenje z dimom in tako priklical tovariše k sebi.

Dimač je medtem zgrešil štetje časa in ni vedel več, koliko dni so na potu, koliko neviht so prestali in ne, kolikokrat so taborili. Skozi neskončno, blazno mrzlico trpljenja in truda sta se on in Labiskwee mučila naprej, dočim se je za njima opotekal Mc Can in bledele o San Franciscu, o katerem je vedno sanjal. Veliki vrhovi, neusmiljeni in ostrí v svoji mrzli sinjini, so se dvigali nad njimi proti nebu. Oni pa so bežali navzdol v črne soteske med golimi, navpičnimi stenami; plazili so se naprej preko ledenih dolin, kjer so zmrzla jezera ležala pod njihovimi nogami. In neko noč, med dvema nevihtama, jim je oddaljen ognjenik ožaril nebo. Pozneje ga niso več videli in niso vedeli, ali so bile to samo sanje ali resnica.

Skorjo je pokrival vatre debel nov sneg, ki je po vrhu zmrznil in bil znova zameten z novim snegom. Naleteli so na kraje v kanjonih in zametih, kjer je bila snežena odeja na stotine čevljev debela; in prekoračili so zopet majhne ledenike in gorske robove, ki so bili povsem prosti snega, ker ga je veter sproti odnašal. Včasih so se kakor tihi strahovi pla-

zili preko grozečih plazov ali pa jih je nenadoma prebudilo, ko so spali, bobnenje grmečih plazov. Taborili so v višinah, kjer ni bilo več gozda, in nočevali brez ognja ter talili svoje pičle koščke mesa na svojih životih. In skozi vse to neskončno trpljenje je Labiskwee ostala Labiskwee. Nikoli je ni zapustila dobra volja, izvzemši kadar se je ozrla na Mc Cana. Vsa otrpla od napora in mraza se ni utrudila govoriti Dimaču o svoji veliki ljubezni.

Kakor mačka je čuvala nad deljenjem pičlih porcij in Dimač je opazil, da godrnja za vsak grizljaj, ki ga je dobil Mc Can. Nekoč je sama delila. Prvo,

Tone Kralj: Razpelo. (Les.)

kar je sledilo, je bila ogorčena Mc Canova pritožba. Pa ne le temu, temveč tudi sami sebi je odmerila manjši košček nego Dimaču. Odtedaj je Dimač sam delil. Neko jutro po nočnem metežu jih je ujel majhen plaz snega in jih potegnil s seboj kakih sto vatlov daleč. Napol trdi, a nepoškodovani so se rešili, toda sveženj z moko, ki ga je nosil Mc Can, je ostal v snegu pokopan globoko dol, tako da niso mogli več do njega. Komaj so se bili namreč rešili iz prvega plaza, je za njim prigrmel drugi in moka je bila izgubljena. Odtedaj se Labiskwee ni več ozrla na Mc Cana, dasi ni bil ta kriv nesreče. Dimač je vedel, da se deklica samo zato ne ozre, ker bi jo sicer zgrabila silovita jeza in jo prignala do uboja.

Bilo je zjutraj. V zraku je vladala popolna tišina; nad njimi se je razpenjala čista modrina neba in v snegu se odbijajoča solnčna svetloba jih je kar slepila. Kakor trudne prikazni v mrtvem svetu so se pomikali naprej. Pot je vodila nazgor po dolgi, široki položni strmini snežene skorje. Noben vetrič ni motil te tišine ledu in snega. Na stotine milj oddaljeni vrhovi gorá so bili v kristalno čistem ozračju tako jasni, kakor da so komaj pet milj oddaljeni od njih.

»Nekaj se bo zgodilo,« je šepetala Labiskwee. »Ali ne čutiš — tukaj, tam, povsod? Vse je tako čudno?«

»Čutim neki hlad, ki ni od mraza,« je odgovoril Dimač. »Pa tudi od gladu ni.«

»V glavi je, v srcu je,« je rekla deklica razburjeno. »Tako ga jaz čutim.«

»Od čutov to ni,« je sklepal Dimač. »Zbada me ko led. To prihaja od zunaj. To je mraz mojih živcev.« Četrť ure kesneje so postali, da se oddahnejo.

»Oddaljenih vrhov ne vidim več,« je rekel Dimač.

»Zrak postaja gost in težek,« je dejala Labiskwee.

»S težavo ga diham.«

»Tri solnca so,« je hripavo mrmral Mc Can in se, opirajoč se na svojo palico, obrnil.

In res, na vsaki strani pravega solnca je sijalo še prividno solnce.

»Pet jih je,« je rekla Labiskwee, in ko so se ozrli kvišku, so videli, da se tvorijo nova solnca, ki so jim vid jemala.

»Sveta nebesa!« je klical Mc Can v smrtnem strahu. »Vse nebo je polno solnc.«

In to je bilo res. Naj so se ozrli kamorkoli, povsod so se tvorila nova solnca. Neznosen svit gorečega neba jih je slepil, da niso mogli več gledati.

Mc Can je od presenečenja in bolečin kar zalajal. »Pičen sem!« je vzkliknil in znova zatulil kot volk.

Potem je kriknila Labiskwee in tedaj je tudi Dimač začutil na svojem licu bodljaj, tako mrzel, da je žgal kakor jedkovina. Spomnil se je, kako je, plavajoč v slanem morju, bil opečen od strupenih vlaken portugalskih bojnih ladij. Občutek je bil tako sličen, da si je kar nezavedno obrisal lice, hoteč odstraniti pekočo snov, ki je ni bilo.

Tedaj je počil strel, čudno zamolkel. Spodaj na strmini so bili mladi lovci, ki so, stoječ na skijih, začeli streljati nanje.

»Na tla!« je ukazoval Dimač. »Plezajmo proti vrhu, hitro! Takoj bomo preko roba. Onj so četrt milje pod nami in ko se obrnemo po drugi strani navzdol, bomo takoj nekoliko milj pred njimi.«

Narazen drug od drugega so se vrgli na tla in plezali navzgor, ves čas zbadani od pekočih, nevidnih bodljajev ozračja. Zamolkli strelji pušk so jim čudno odmevali v ušesih.

»Hvala Bogu,« je hropeč šepetal Dimač deklici, da so štiri puške muškete in samo ena vinčestrovka.

Razen tega jim ta solnca kvarijo cilj. Oči jih varajo. Krogle frče sto čevljev proč od nas.«

»Njihovo streljanje izraža jezo mojega očeta,« je rekla Labiskwee. »Ukazal jim je, da naj streljajo na nas brez usmiljenja.«

»Kako čuden je tvoj glas,« je dejal Dimač. »Zdi se mi, kakor da prihaja odnekod daleč.«

»Zakrij si usta!« je nenadoma vzkliknila Labiskwee. »Ne govori! Jaz vem, kaj je. Zakrij si usta z rokavom, tako, in ne govori!«

Mc Can je prvi padel in se le s težavo zopet spravil pokonci. Nato so padali na tla vsi trije. Vstajali so, padali in se plazili naprej, dokler niso dosegli vrha. Volja je premagala odpor mišic. Niso vedeli, kaj jim je. Kakor težka mōra je ležalo nekaj na njih telesih in jih tiščalo k tlom, oviraje jim gibanje. Na vrhu roba so se ozrli nazaj in opazili zasledovavce, ki so padaje in spotikaje se plezali navzgor za njimi.

»Nikdar ne bodo dospeli do sem,« je rekla Labiskwee. »To je — bela smrt. Poznam jo, čeprav je še nisem videla. Slišala sem stare može, ki so pripovedovali o njej. Kmalu bo prišla megla — take vrste megla, kakršne nisi še nikdar videl. Prav nič ni podobna navadni megli. Le malo jih je videlo tako meglo in ostalo živih.«

Iz ust Mc Cana so prišli hripavi in hropečji glasovi, kakor da bi ga kdo davil.

»Imej usta zakrita!« je ukazal Dimač.

Čudno svetlobno bliskanje okoli njih je povzročilo, da se je Dimač ozrl navzgor proti neštetim solncem. Solnca so trepetala in se meglila. Zrak je bil poln mikroskopičnomajhnih ognjenih isker. Bližnji vrhovi so izginjali v čudni megli. Zasledovavci, ki so vztrajno prihajali bliže in bliže, so bili tudi že izginili v tej megli. Mc Can se je zgrudil na tla in si, čepeč na svojih skijih, tiščal z rokami usta in oči.

»Vstani! Naprej!« je ukazal Dimač.

»Ne morem,« je tožil oni.

Njegovo telo se je začelo gibati kakor nihalo. Dimač se mu je počasi bližal, kajti tudi njegovega telesa se je prijela neka čudna lenoba, ki ga je tako težila, da se je komaj premikal. Vendar pa je z velikim zadovoljstvom ugotovil, da je glava še bistra. Le telo je bilo prizadeto.

»Pusti ga tam,« je zamrmrala Labiskwee hripavo. Toda Dimač je vztrajal. Posrečilo se mu je, spraviti Irca na noge in ga kreniti v smer, kamor so imeli iti. Potem ga je potisnil naprej in Mc Can, ki je krmaril s svojo palico, je na skijih zdrčal po pobočju navzdol. Kmalu je izginil v demantnem blesku iskric.

Dimač se je ozrl na Labiskwee. Nasmehnila se je, edino, kar je še mogla storiti; komaj se je še držala pokonci. Pomignil ji je, naj zdrči; a ona se mu je

približala in drug poleg drugega — v razdalji tucat čevljev — sta zdrčala navzdol skozi pikajočo gostoto mrzečega ognja.

Naj je s palico zaviral, kolikor je hotel, njega je neslo hitreje, ker je bil težji. In drčal je naprej sam z vratolomno naglico, ki se ni zmanjšala, dokler ni

France Kralj: Marija z Jezuščkom. (Kamen.)

dospel do ledene ravnine. Tukaj je zavrl in čakal, dokler ni dospela še Labiskwee, da sta potem skupaj drčala naprej, počasneje in počasneje, dokler nista obstala. Tista čudna lenost se ju je čimdalje bolj pollaščala. Najsilovitejši napor volje ju ni premikal hitreje od polža. Pretekla sta Mc Cana, ki je zopet čepel na svojih skijih, in Dimač ga je moral zbuditi s palico, ko ga je prešel.

»Zdaj se moramo ustaviti,« je bolestno šepetala Labiskwee, »če ne, umremo. Pokriti se moramo — tako so pravili stari možje.«

Ni se hotela muditi z odvezovanjem, ampak je kar z nožem odrezala vrvi svojega nahrbtnika. Dimač je sledil njenemu zgledu. Še en pogled na divjo smrtno meglo in lažniva solnca, in pokrila sta se s spalno kožuhovino ter se, tesno se objemši, stisnila k tlom. Čutila sta, da se je nekdo spoteknil obnja in padel. Divja kletev, nato krčevit kašelj. Vedela sta, da je to Mc Can, ki se je tudi zavil in stisnil k njima.

Mc Can je kašljal čimdalje huje; iz njegovega ječanja sta spoznala, da je v deliriju. Enkrat se je Dimač poskušal razkriti, toda Labiskwee ga je držala tesno objetelega.

»Ne,« je prosila. »Smrt bo, če se zdaj razkriješ. Zakoplji svoj obraz semkaj, na moje prsi, dihaj polagoma in ne govôri — stôri kakor jaz.«

Tako sta ždela v temi naprej. Napadi kašlja, ki so si sledili, so pojemali. Bilo je po polnoči, kakor je Dimač sklepal, ko je Mc Can zakašljajal poslednjič. Od takrat naprej je slišal samo neko tiho, živalsko ječanje, ki ni več prestalo.

Dimač se je zbudil, ko so se mehke ustnice doteknile njegovih. Ležal je deloma v deklinem naročju z glavo, slonečo na njenih prsih. Njen glas je bil radosten in spet običajen. Zamolklost glasu je bila izginila.

»Dan je,« je rekla in nekoliko dvignila rob kožuhovine. »Vidiš, moj ljubi. Dan je; prebila sva nevarnost in kašelj naju ne muči več. Ozriva se zdaj v svet, dasi bi jaz želela ostati tukaj za vedno. Tale zadnja ura je bila sladka. Bila sem zbujena in ljubila sem te.«

»Mc Cana ne slišim,« je rekel Dimač. »In kaj se je zgodilo z mladimi lovci, ki nas niso našli?«

Vrgel je kožuhovino raz sebe in zagledal na nebu spet eno samo solnce. Lahek vetrič je pihljaj, ki je naznanjal, da se bližajo toplejši dnevi. Ves svet je bil spet naraven. Mc Can je ležal na hrbtu; njegov neumiti obraz, okajen od mnogih ognjev, je bil zmrzel in trd ko kamen. Pogled na mrtveca ni napravil nikakega vtisa na deklico.

»Poglej!« je vzkliknila. »Snežni ptič! To je dobro znamenje.«

O zašledovavcih ni bilo sledu. Morda so bili pomrli na drugi strani prelaza ali pa so se vrnili.

Živil sta imela tako malo, da sta si upala porabiti le neizrečeno majhen del tega, kar sta potrebovala, niti stotine ne tega, kar sta želela. V dneh, ki so zdaj sledili v potovanju po samotni gorski pokrajini, je ostro željo življenja postalo topo in potovanje se je polagoma spreminjalo v grozne sanje. Včasih se je Dimač nenadoma zavedel in zalotil samega sebe v strmenju v neskončne sovražne snežene vrhove, dočim mu je njegovo lastno nezmislno žlobudranje še vedno do-

nelo v ušesih. In naslednje, kar je zaznal, potem ko so, kakor se mu je zdelo, pretekla stoletja, so bile zopet besede, ki so brez vsake zveze prihajale iz njegovih lastnih ust. Tudi Labiskwee je bila skoro ves čas v omotici. Ves njun napor se je vršil, ne da bi kaj mislila, samohotno. Potovala sta neprestano proti zapadu in zopet in zopet so se jima na severu ali jugu stavili na pot neprehodni vrhovi ali navpični bregovi.

»Proti jugu ni poti,« je dejala Labiskwee. »Stari možje vedo. Samo na zapad, na zapad pelje pot.«

Mladih lovcev ni bilo več, da bi ju preganjali, toda sledil je glad.

Prišel je peti dan, ko je nastopil spet mraz, in gost sneg, ki ni bil sneg, ampak zmrzli kristali velikosti peska, je začel padati. In padal je ves dan in vso noč in padal je še tri dni in tri noči. Nemogoče je bilo potovati naprej, dokler se ne bi pod pomladanskim solncem strdila površina v skorjo. Zato sta ležala in počivala; in ker sta počivala, sta jedla manj. Tako majhne so bile porcije, ki sta si jih dovolila, da niso prav nič pomirile gladu, ki je bil silovit v želodcih, a še hujši v možganih. Neki dan je Labiskwee v deliriju, ko je ob zaužitju svoje nezdatne porcije skoro poblaznela, pograbila še porcijo, namenjeno za drugi dan, in si jo z nekakšnimi živalskimi vzkliki ugodja stlačila v usta. Takrat je Dimač opazil na njej nekaj čudovitega: jed med zobmi jo je zbudila k zavesti, izpljunila jo je in v veliki jezi z drobno pestjo udarila samo sebe po lakomnih ustih.

V dneh, ki so sledili, je videl Dimač še mnogo čudovitih stvari. Po dolgotrajnem metežu se je dvignil silen veter, ki je podil pred seboj snežne kristale, kakor podi vihar v puščavi pred seboj pesek. Vso noč je peščen mraz drevil mimo njiju, in ob polni svetlobi čistega, vetrovnega dneva je Dimač s svojimi mokrimi očmi in vročičnimi možgani videl nekaj, kar je smatral za sanje: vse okoli so kipeli proti nebu gorski vrhovi, na njih pa so stali majhni, posamezni stražniki, pa tudi cele skupine mogočnih Titanov. In z vrha vsakega gorskega velikana so daleč proti širokemu nebu plapolale gigantične snežne postave, ki so se svetlikale in trepetale v solčnih žarkih, kakor da so stkane iz samih brušenih demantov.

»Moje oči so zrlle glorio prihajajočega Gospoda,« je pel Dimač, ko je gledal snežne kristale, ki jih je veter gnal z gorskih vrhov daleč v sinji zrak.

In gledal je še dalje: veličastne zastave so plapolale naprej in on je še vedno mislil, da sanja, dokler ni Labiskwee odgrnila kožuhovine in se usedla nanjo.

»Sanjam, Labiskwee,« je rekel. »Poglej! Ali tudi ti sanjaš kakor jaz?«

»To niso sanje,« je odgovorila. »Tudi o tem so pripovedovali stari možje. Ko to prejenja, pridejo topli vetrovi in midva bova živela in dospela na zapad.«

Dimač je ustrelil snežnega ptiča, ki sta si ga razdelila. V dolini, kjer so iz snega molele vrbe, že polne mačic, je ustrelil tudi majhnega belega (snežnega) zajca; drugič zopet je ustrelil mršavo belo podlasico. To je bilo vse, kar sta mesa dobila na svojem potovanju, in nič več, dasi sta nekoč videla pol milje visoko v zraku pluti zagvozdo divjih rac proti zapadu in Yukonu.

»V nižinah je poletje,« je dejala Labiskwee, »in kmalu bo poletje tudi tukaj.«

Dekličin obraz je postal droben, toda njene svetle, velike oči so postale svetlejšje in večje. Kadar je zrla vanj, se je spremenila v neko divje lepo, nadzemsko bitje.

Dnevi so se daljšali in sneg se je nižal. Vsak dan se je skorja stajala in vsako noč zopet zmrznila. Potovala sta naprej le zjutraj in pozno popoldne, tekom poldnevni ur sta pa bila prisiljena počivati, ker ju sneg ni mogel držati. Ko je Dimač od bleščega snega malone oslepel, ga je Labiskwee vodila ob vrvi, pripeti k pasu; in ko je ona iz istega vzroka skoro oslepela, jo je on vodil na isti način. Stradajoč, večno blodeč v sanjah, sta se borila in opotekala naprej preko probujajoče se pokrajine, kjer ni bilo še nobenega življenja razen njunega.

Do smrti utrujeni Dimač se je čimdalje bolj bal spanja; tako grozne so bile njegove sanje v tej blazni, mračni deželi. Vedno se mu je sanjalo o jedi, pa vselej mu jo je izpred ust ugrabila zlobna roka snovača sanj. Pripravljal je sijajne obede svojim tovarišem v klubem mu San Franciscu. Z neskončno slastjo in z lačnimi očmi je nadziral pripravljanje obeda in zaljšal mizo s sočnim grozdem in rdečimi jesenskimi listi vinske trte. Gostje so le počasi prihajali, in dočim jih je pozdravljaj in so vsi tekmovali z najostroumnejšo duhovitostjo, je on kar blaznel od želje, da bi že skoro sedli za mizo. Končno se je neopazovan sam priplazil do mize in zagrabil polno pest črnih, zrelih oliv in se naglo obrnil, da pozdravi novega gosta. In obkolili so ga drugi in smeh in igra duhovitosti se je nadaljevala, medtem pa je ves čas čutil blazno lakoto po zrelih slivah v svoji krčevito stisnjeni pesti.

Nešteto takih obedov je priredil in vsi so se končavali z istim praznim koncem. Udeleževal se je gargantuanskega slavja,* kjer se je velikanska množica ljudi gostila z neštevilnimi pečenimi junci, ki so jih vlačili iz dimečih se jam, da so iz njih potem z ostrimi noži rezali velike kose sočnega, kadečega se mesa. Z odprtimi, slinastimi usti je stal pred dolgo vrsto puranov, katere je prodajal mož z belim predpasnikom. In vsakdo je kupil, samo ubogi Dimač ne; s slinami v ustih je stal na tlaku, kakor prikovan z neskončno svinčeno težo, da se ni mogel geniti. Pa zopet

so ga sanje prenesle v dobo, ko je bil še deček: z visoko dvignjeno žlico je sedel pri veliki skledi, polni kruha in mleka. In kmalu nato je preganjal plašne krave po planinskih pašnikih in prestal cela stoletja muk, ko je zaman poskušal priti do njih, da bi jih pomolzel. V gnojničnih kanalih se je boril s podganami, da jim ugrabi skorjico kruha ali druge ostanke jedi. Ni je bilo vrste hrane, da ne bi sanjal o njej. Hodil je po velikanskem hlevu, polnem svetlih, rejenih konj, in zaman je iskal v njem mesta, kjer je shranjen oves in otrobi; če je iskal po jasliah, ni našel zrnca.

Baron Shidehara, japonski ministrski predsednik, z ženo na svojem vrtu v Tokiu.

Samo enkrat so se mu sanje izpolnile. Sestradan se je boril na majhnem kamenitem otoku s penečimi se valovi Pacifika za tesno k pečinam prižete školjke in jih srečno prinesel na pesek. S suhim dračjem, ki so ga pustile visoke pomladanske plime, je napravil ogenj in na žerjavico položil svoj dragoceni plen. Opazoval je, kako se je para dvigala iz školjk, ki so se pokajoč odpirale in kazale rdečkasto meso. Pečene so, to je vedel; in zdaj tudi ni bilo zlobne roke, ki bi mu jih odtrgala od ust. Končno — tako je sanjal sredi svojih sanj — bodo sanje postale resnica. Zdaj bo jedel. In vendar je vkljub vsej nedvomnosti dvomil. Trepetaje, v strahu, da se bo tudi zdaj zgodilo tisto

* Gargantua je junak fantastičnega romana iz 16. stoletja, izpod peresa Francoza Rabelaisa.

grozno in nepričakovano, je nesel rdečkasto, vroče in dišeče meso v svoja usta. In zobje so stisnili v tisto meso! In on je jedel! Čudo! In to čudo ga je predramilo. Zbudil se je v temi, ležeč na hrbtu, in slišal samega sebe zadovoljno kruliti in cmakati kakor prasecl! Njegove čeljusti so se premikale in v ustih je začutil meso, ki ga je žvečil. Ni se genil. In kmalu je začutil ob ustih drobne prstke, potiskajoče mu majhen odrezek mesa med zobe. In takrat ni hotel več jesti. Razsrdil se je. Labiskwee pa je jokala in plakala v njegovem objemu, dokler je ni premagal spanec. On je pa bdel in občudoval neskončno moč ljubezni in nepopisno čudežnost ženske.

In dospel je dan, ko je izginila poslednja betvica hrane. Visoki vrhovi gorá so izginjali, prelazi so postajali nižji in odpirala se je široka pot proti zapadu. Toda tudi zaloga njunih moči je pošla. Bila sta brez živil. Prišel je čas, ko sta zvečer legla in zjutraj nista več mogla vstati. Dimač se je sicer trudoma dvignil, a se takoj zopet zgrudil. Plazeč se po rokah in koljenih se je lotil, da bi napravil ogenj. Labiskwee pa se je od slabosti vselej spet zgrudila, naj se je še tako trudila. In Dimač se je zgrudil poleg nje. Na obrazu se mu je izražal posmeh na napor, da je iz same navade, čisto mehanično kakor stroj, naredil nepotrební ogenj. Dan je bil gorak in za kuho nista imela nič. Lahek vetrič je pihljaj in zdihoval med borovci in odvsepovsod sta pod kopnečim snegom slišala godbo nevidnih potočkov.

Labiskwee je ležala vsa otopéla. Njeno dihanje je bilo tako neslišno, da je Dimač večkrat dvomil, ali še živi. Popoldne ga je prebudil glas veverice. Vzel je svojo težko puško in se začel plaziti po skorji, ki se je bila spremenila v tekočo goščo, proti kraju, kjer je slišal veveričin glas. Plazil se je po rokah in koljenih; kadar je pa vstal, je opotekaje padel naprej v smeri proti živali, ki se je, vsa jezna, kakor sadje pred starogrškim Tantalom umikala polagoma pred njim. Za hiter strel ni imel moči in veverica ni bila nikoli pri miru. Dimač se je zdaj ulegel na mokri sneg in kakor dete jokal nad svojo slabostjo; zdaj spel se mu je medli plamenček življenja utrnil in objela ga je tema. Koliko časa je ležal v poslednji taki omedlevici, ni vedel. Ko se je predramil, je trepetal od večernega mraza in mokra obleka je v nastopajočem mrazu na njem zmrzovala. Veverica je bila izginila. Po težkem naporu se mu je posrečilo zopet priti do Labiskwee. Tako velika je bila njegova slabost, da je ležal vso noč kakor mrtev in ga niti sanje niso več vznemirjale.

Solnce je bilo že na nebu in ista veverica je zlobudrala v borovcih, ko je Labiskwee rahlo pobožala Dimača po licu in ga prebudila.

»Položi roko na moje srce, moj ljubi,« je rekla. »Moje srce je moja ljubezen in ti ga držiš v svoji dlani.«

Njen glas je bil jasen, toda slaboten, kakor bi prihajal od daleč.

Dolgo časa je preteklo, preden je zopet izpregovorila.

»Zapomni si za vedno, da proti jugu ni poti. To je ljudstvu karibujev dobro znano. Proti zapadu — to je pot — in skoro si že tam. Rešil se boš.«

Dimač je slišal te besede v topi omotici, ki je bila blizu smrti. Še enkrat so ga predramile njene besede.

»Položi svoje ustnice na moje,« je rekla. »Tako naj umrem.«

»Umrta bova skupaj, ljuba,« je šepetal.

»Ne.« Slaboten trepet njene roke ga je zadržal in tako droben je bil njen glas, da ga je komaj slišal, vendar je slišal in razumel vsako besedico. Njena roka je nekaj časa stikala pod njenim plaščem in prinesla čez nekaj časa na dan vrečico, ki jo je položila v njegovo roko. »In zdaj tvoje ustnice, moj ljubi. Tvoje ustnice na mojih ustnicah in tvoja roka na mojem srcu.«

In v tistem dolgem poljubu ga je znova objela tema. Ko se je predramil, je vedel, da je sam in da bo umrl. Obšlo ga je čudno veselje, da bo končno vendarle umrl.

Njegova roka je počivala na vrečici. Z notranjim nasmehom radovednosti je potegnil za vrstico in vrečico odprl. Iz nje se je usula majčkена zaloga živil. Niti koščka ni bilo, ki ga ne bi bil poznal. Vsakega je bila uboga bedna Labiskwee ukradla sami sebi: Bile so tu krušne drobtinice, ki jih je shranila še v tistih dneh, ko je McCan izgubil moko; koščki in kite karibjega mesa, deloma že žvečenega; drobtinica loja; zadnja noga snežnega zajca, nedotaknjena; zadnja noga in del prve bele veverice; zgrizena perot snežnega ptiča in bedro; to so bila zadnja znamenja križane ljubezni, tragičnega pritrgovanja; to so bili grizljaji, katere je njenemu strahovitemu gladu iztrgala njena neskončna ljubezen.

Z blaznim krohotom je zagnal Dimač vso zalogo od sebe na zmrzujoči sneg in padel znova v nezavest.

Sanjal je: Yukon se je posušil. Po strugi, med lužami in tolmunj vode in med skalovjem, z ledom obdanim, je hodil in pobiral debele kepe zlata. Njih teža mu je postajala breme, dokler ni zapazil, da so dobra jed. In hlastno jih je jedel. Saj res, čemu bi ljudje zlato tako cenili, če bi ne bilo tako okusno?

Zbudil se je, ko je solnce stalo že visoko. Njegovi možgani so bili čudovito čisti. Trepet in omotica sta bila izginila iz njegovega telesa. Sokovi v njegovem telesu so prepevali, kakor da jih je zdramila pomlad. Obšlo ga je blaženo ugodje. Obrnil se je, da bi zbudil Labiskwee; pa videl je in spomnil se je. Ozrl se je po živilih, ki jih je bil vrgel proč po snegu. Ni jih bilo več. In zdaj je spoznal, kaj so bile v njegovih sanjah in deliriju yukonske zlata kepe. V deliriju in

sanjah je bil použil srce življenja, ki si ga je bila iztrgala Labiskwee, tista Labiskwee, ki mu je bila položila v roko srce in mu odprla oči, da je gledal čudežnost ženske.

Čudil se je lahkoti svojega gibanja; v svoje veliko presenečenje je imel toliko moči, da je privlekel njeno v kožuhovino zavito truplo do otaljenega prodastega brega, v katerega je kopal s sekiro. Položil je v izdolbino krepostno telo mučenice in ga zagrebel.

Tri dni je nato, brez nadaljnje hrane, potoval proti zapadu. Sredi tretjega dne se je zgrudil pod samotnim borovcem poleg širokega vodnega toka, ki ga je spoznal za — Klondike. Preden ga je objela tema nezavesti, si je odvezal tovor, rekel zbogom jasnemu svetu in se zavil v kožuhovino.

Čivkajoči, zaspani glasovi so ga prebudili. Bil je mrak. Med borovimi vejami je opazil nad seboj število ptarmiganov (snežnih jerebic). Glad ga je pognal na takojšnje delo, dasi je bilo neskončno počasno. Pet minut je preteklo, preden si je mogel položiti puško na pleča, in nadaljnjih pet minut je prešlo, preden si je upal, ležeč na hrbtu in pomerivši naravnost navzgor, sprožiti petelina. Zgrešil je. Noben ptič ni padel, toda tudi odletel ni nobeden. V svoji nevednosti in zaspanosti so se le nekoliko vznemirili, pa ostali na svojih mestih. Rama ga je bolela. Tudi prihodnji strel je šel mimo, ker je pri sprožitvi nehote puško v stran krenil. Bolečina v rami je bila vzrok. Ni se mogel zdaj spomniti, toda brez dvoma je bil v poslednjih treh dneh nekje padel in se poškodoval.

Ptarmigani niso zleteli. Odejo, s katero se je bil pokrival, je nekolikokrat zvil in si jo položil med desno ramo in prsi. Naslonivši nanjo kopito puške, je znova pomeril in sprožil. Strel je bil srečen: eden ptičev je padel na tla. Željno ga je pobral, a opazil, da mu je odstrelil večino mesa. Velikokalibrska krogla je razen okrvavljenega perja le malokaj pustila. Ostali ptiči pa še vedno niso hoteli odleteti. Zdaj je sklenil, da jim bo meril v glavo. Zopet in zopet je basal naboje v puško. Zdaj je zgrešil, zdaj spet zadel in bedasti ptarmigani, katerim se očitno ni ljubilo letati, so padali nanj kakor dež. Zdaj je imel živeža na izobilje. Smrt je kosila med ptiči, da ohrani njemu življenje. Devet jih je bilo na borovcu in ko je končno odstrelil glavo devetemu, se je začel smejati in jokati obenem, ne da bi vedel, zakaj.

Prvega je pojedel sirovega. Potem je počival in spal in čakal, da ptičevo življenje preide v njegovo. V temi se je zbudil lačen, toda dovolj močan, da je napravil ogenj. Vso noč do ranega jutra je pekel in jedel. S svojimi močnimi, tako dolgo počivajočimi zobmi je mlel koščice v prah. Zopet je zaspal in se prebudil v temi druge noči in ponovno spal do prihodnjega dneva.

Tedaj je s presenečenjem opazil, da prasketa pred njim ogenj z nanovo naloženimi drvmi in da ob

žerjavici stoji okajena posoda za kuho kave in da se iz posode kadi. Poleg ognja, komaj seženj oddaljen od njega, je sedel Čok in, pušič cigareto z rjavim papirjem, pazljivo motril svojega spečega tovariša. Dimaču so se ustnice zgenile, toda v vrat, se mu je zdelo, se je naselila ohromelost. V prsih se mu je nekaj gibalo in kazalo, da mu bodo privrele solze na dan. Segel je z roko proti Čoku in mu vzel cigareto. Zopet in zopet si je napolnil pljuča z njenim dimom.

»Že dolgo nisem pušil,« je rekel končno z nizkim, mirnim glasom. »Dà, zelo dolgo.«

»In če sodim po vsem, kakršen si, mislim, da tudi jedel nisi že dolgo,« je godrnjal Čok osato.

Dimač je prikimal in potem pokazal na perje ptarmiganov, ki je ležalo raztreseno tam okoli.

»Nisem do nedavna,« je rekel. »Ali verjameš, da bi zelo rad čašico kave? Jako čuden okus bo imela. Tudi kaj testenega bi rad in odrezek slanine.«

»Morda tudi fižola?« je vprašal Čok.

»Ah, ta bi mi dišal nebeško. Vidim, da sem zopet lačen.«

Dočim je eden kahal in drugi jedel, sta si na kratko povedala svoje doživljaje izza časa, ko sta se ločila.

»Led na Klondiku se je vprav lomil,« je končaval Čok svoje pripovedovanje, »in morali smo čakati, da se reka scisti za plovbo. Dva vlačilna čolna, šest mož razen mene — poznaš jih vse — pa vsakovrstna oprema in potrebščine. Toda slapovi jih bodo zadržali gotovo najmanj za en teden. Tam sem jih pustil in sam nadaljeval pot preko gorá v to smer. Moja naravna slutnja mi je pravila, naj grem. Pa sem tako napolnil vrečo in šel. Vedel sem, da te bom našel tavajočega in izčrpanega do skrajnosti.«

Dimač je prikimal in ponudil tovarišu roko; en sam stisk je izrazil njuno prijateljstvo in zvestobo.

»Dobro. Zdaj se napraviva na pot.«

»Vraga, na pot,« se je zadrl Čok. »Midva bova par dni lepo tukaj ostala, da te malo opitam in se odpočijeva.«

Dimač je odkimal.

»Treba bi bilo samo, da samega sebe vidiš,« je ugovarjal Čok.

In kar je Čok videl, res ni bilo lepo: kjer se je koža videla, je bil obraz črn, škrlatast in lišajast od številnih zmrzlin. Lica je imel tako upala, da se je navzlic bradi poznal rob, ki ga je tvorila zgornja vrsta zob. Na čelu in okoli globoko vdratih oči je bila koža napeta kakor na bobnu. Brada, ki bi imela biti zlatobarvna, je bila zmršena, osmojena od ognjev in umazana od dima.

»Prav storiš, če pospraviš,« je rekel Dimač. »Jaz hočem naprej.«

»Slaboten si kakor dete. Nikamor ne moreš. Kam se ti tako mudi?«

»Čok, po najdragocenejšo stvar grem, kar je v Klondiku. Ne morem čakati. To je vse. Pospravil! Povem ti, po najdražjo stvar na svetu grem. Dragocenejša je zame nego jezera in cele gore zlata, dražja nego lov na medvede in uživanje medvedjega mesa.«

Čok je izbuljil oči. »Za Boga, kaj je to?« je vprašal hripavo. »Ali se ti je morda zmešalo?«

»Ne, ne, jaz sem povsem pameten. Morda mora človek res za nekaj časa nehati jesti, da vidi stvari prav. Vedi: videl sem stvari, o kakršnih se mi ni nikoli sanjalo, da so na svetu. Vedi: zdaj vem, kaj je ženska, dà, zdaj vem.«

Čok je široko odprl usta. Okoli ustnic in v kotih oči se mu je začel nabirati hudomušen posmeh.

»Prosim te, Čok, nikar,« je rekel Dimač nežno. »Ti tega ne veš, jaz pa vem.«

Čok je požrl nasmeh in se premislil. »Hm!« je dejal. »Ni mi treba ugibati njenega imena. Drugi so šli tja gori, da začno z osuševanjem Jezera presenečenja, Joy Gastellova se je pa odločila, da ne pojde. Tam okoli Dawsona postava in čaka, ali se vrnem s teboj. In prisega zares, da, če te ne bo, proda vse svoje imetje, najame armado strelcev, odide z njimi v deželo karibujev in izstrelji ves gnoj iz starega Snassa ter vse njegove drhali. Zdaj pa, če moreš malo brzdati svoje nemirne konjiče, zložim svoja šila in kopita in sem pripravljen mahitati jo s teboj nazaj.«

V zimski noči.

Korak ti je težak in truden.
Kdo, tujec, si, ki v snežni vihri
to uro pozno, ko mrači se,
po zasneženi stopaš poti?
Se ne bojiš tuljenja burje?
Že je ugasnil dan za goro,
tema že vse je zažrnila,
ne vidi mesec se ne zvezde.

O Ti moj Bog!

V urah, ko smrtni angel je trobil
strašne napeve na bojno trobento,
v urah, ko smrt je žela bogato,
žela po svojih tulečih šrapnelih,
žela po svojih granatah tulečih,
žela po žvižgajočih svinčenkah;
ko na obrazih mladih, cvetočih
so trepetali smrtni poljubi;
v urah groze,
ko bajoneti besno so sikali,
žejni tople krvi:
sem Te zaprosil ko dete očeta
milost poslednjo: da moja duša,
ko bo hitela iz bojne planjave,
enkrat zagleda naj tam za go-
rami
rodni kraj, rodni dom —
kjer mi mati vpije, kliče
ko samotna nočna ptica
in utolažiti ne da se; —
kjer oče sivi kakor golob,
sedeč na skali samotni,
polglasno toži tišini
prikrivano svojo bol,
ozira se v daljo, kdaj vrne se
sin; —

kjer moji sestrici,
dve grlici v gaju,
dve grlici v logu zelenem,
jokata, plakata
v pozno noč:
»Kje si zdaj?
Je li bled
tvoj obraz?
Čaka te dom,
Vrni se!« —
kjer mlajši brat kakor orel mlad
mladosti krila razpenja,
a v boli poveša ponosne oči,
oči, ki zrle so solnce:
»Vrni se, pridi!
Kakor bršljan ob smreki zeleni
rastel ob tebi sem v letih veselih,
smer si dajal mi in kazal mi pota!« ...
O Ti moj Bog!
Še enkrat samo naj ko zvezda večerna
trudno oko zatrepeče,
pogleda na hišico nizko,
pri okencu zastor rdeči odgrne
in dahne,
dahne
poslednji pozdrav.
Sredi trpljenja sem k Tebi zaklical,
kapljico prosil tolažbe;
Ti pa, moj Oče,
nisi le s kapljico me okrepil,
morje tolažbe si v dušo mi vлил! —

Nočni popotnik, kaj si pospešil
svoj onemogli korak?
Straši tema te, plaši te burje
pesem ledeno-žalostna?

Iz daljave,
iz višine
v glupo noč,
čuj, brnijo
nočne ure
in merijo
čas trpljenja!

Bože Ti moj!

Zopet na oni prostor sem vstopil,
kjer se cepi cesta na dvoje;
mati mi kriknila tukaj je zad-
njič,
zgrudila se je na mejo cvetočo,
ko sem podal ji
drhtečo roko
za zadnje slovo.
In vztrepetal očetu je glas.
Nisem še videl
solze na licu zoranem,
nisem še slišal
vzdihov iz prsi jeklenih
bil do takrat.
Uro tisto
solza po licu mu je zapolzela,
hripav zaslišal sem glas bil ta-
krat,
glas onemoglega starca;
dal mi k slovesu je hrapavo
dlan:
»Rad bi še šel,
pa se bojim,
moram domov;
mati, saj vidiš, je vsa onemogla.
Sin moj, pa z Bogom!
Sin moj!«

Kaj vztrepetavaš, popotnik večerni?
 Ali ti groza srce objema?
 Te li zapuščajo zadnje moči?
 Dolga je pot in črna je noč,
 burja zaganja se, tuli in joče;
 pozni popotnik, bojim se zate.

Strašno pesem pel je Bug,*
 pel je San;
 pesem roparja je pel,
 pesem je morivca pel.
 Kri slovenska tam je tekla.
 Mili drugi, bratje mili!
 Težek je spomin na vas!
 Modre oči
 so se zazrle v nebo,
 v modro gališko nebo,
 v solnce krvavo,
 rožna usta
 so se gibala,
 so šepetala,
 odšepetala;
 sredi galiških širnih planjav
 v spanje zaspali ste trdno, globoko,
 niti topov vas zdramil ni glas!
 Zdihi hropeči iz prsi hropečih
 kakor nož so me bodli v srce;
 noro zagnal sem se v sklenjene
 vrste,
 sekal in klal je
 ostro nabrušeni bajonet.
 Nisem zapazil,
 kdaj sem ostal
 sam,
 ves osamljen
 sredi sovražnih oči,
 sredi sovražnih osti.
 Sam! Gorjel!

* Bug in San, reki, kjer je divjala bitka.

Mati božja,
 ki kraljuješ
 na oltarju
 naše cerkve
 v zlatem tronu,
 Ti ozrla
 si dobrotno
 se v daljavo,
 si bodalu
 pot zastrla,
 da se srcu
 je zognilo,
 da življenje
 oglasilo
 se je zopet,
 ko so naši
 me pobrali
 iz krvi.
 Ko se okrepi bom v hiši domači,
 ko se mi rana globoka zaceli,
 bom na trsatsko goro poromal,
 žalostnih Ti Tolažnica,
 da se zahvalim Ti, da Ti poklonim
 srček srebrni pred Tvojo podobo,
 Mati Ti naša,
 naše zavetje!

Vihra snežena zabrisala gaz je;
 tvoje noge, popotnik, so trudne,
 glava globoko na prsi ti kloni,
 noč je vsa temna.
 Potnik, zakaj ti je solzno oko?

Čuj!
 Glas!
 Kdo si, ki kriknil iz gozda si
 v noč?
 Ali le burje tuleče je klic?

Čuj,
 ni li že v drugič?
 Morda pa ti si, mrtvi prijatelj,
 tvoj je ta glas?
 Si na obljubo me prišel opomnit?
 V naglici sem
 molek položil na dlan ti krvavo,
 križ ti na čelo ponosno naredil —
 čelo ponosno je bilo krvavo!
 Ko sem ozrl se
 sredi svinčenk še enkrat na te,
 videl sem usta,
 ki so dahnila
 zadnji poljub na Kristovo glavo;
 križ ti v poslednjo tolažbo je bil.

Že me zatišje dreves je objelo,
 ki krog vasice se zbralo je
 v venec.

Tam za gredico pes je zalajal,
 vdruživ zalajal je v črno temo.
 Ali spoznaš me,
 ko me zagledaš,
 Sultan ti naš?

Podpiraj me, Bog,
 še tale trenutek,
 da ne onemorem!
 Noga šibi se,
 srce mi bije,
 o ti moj dom!

Šipica v okencu je zazvenela.
 »Kdo si, ki trkaš v noči viharni?«

Lučka iz kočice se je zasvetila,
 ključ se obrnil je v vratih pojoč;
 krik onemogel se v izbo začul je,
 kriki planili v temo so in noč.

A. F.

Balada.

Bilà je gora za vasjo,
 bilà je rupa pod goro.

In rupo to je volk izdal —
 in v rupo to je človek pal.

Prepad globok in groze molk
 ju združi v hipu: človek - volk.

Objeta sta oči v oči
 kot zrastle kip bi iz noči.

Ostavi ude moč in kri —
 preplaši človek se zverí...

Čez rob se vsuje solčni prah,
 napolni rupo sveti strah...

In glej: volk skoči čil iz nje,
 a človek več ni videl dne.

Gliša Koritnik.

Črnogorski vladika Peter II. Petrović Njegoš.

Dr. Jos. Puntar.

Septembra meseca letošnjega leta je doživela Črna gora slavnostne dni, kakršnih ni še nikoli doslej. Videla je prvič jugoslovanskega kralja v vsem svojem sijaju, kakor si ga je komaj kdaj moglo predstavljati oko črnogorskega junaka. Najizbranejše vojne čete vseh vrst s kraljevo gardo na čelu, več ministrov in Nj. Vel. kralj in kraljica Marija ter ostalo izbrano spremstvo so prisostvovali slovesnemu prenosu zemeljskih ostankov največjega sina Črne gore, a tudi enega največjih mož srbskega naroda sploh, tja v kapelico na vrh kršnega Lovčena nad Boko Kotorsko. Avstrijski guverner v Črni gori, feldmaršal Weber, je bil namreč dal prenesti kosti vladike Radeta ali Petra II. Petrovića Njegoša z Lovčena, kjer je ležal pokopan od l. 1854, v cetinjski samostan. Zgodilo se je to na tihem v noči med 16. in 17. avgustom leta 1917, ko je posebna komisija odprla grob Njegoša, zbrala njegove kosti v leseno krsto in jih prenesla v grob cetinjskega samostana. Od tu jih je letos 21. septembra prenesla v največjem sijaju in ob navzočnosti tisočglave množice črnogorskega ljudstva iz vseh krajev nazaj v kapelico na Lovčenu najvišja srbska duhovščina in sam kralj Aleksander, ki je čez noč pustil na njegovem grobu poseben krasen meč — po stari navadi.

Zakaj Avstrija ni mogla trpeti Njegoša v miru vrh Lovčena? Vzroki se ne dajo točno dognati. Sodijo, da zato ne, ker je Njegošev duh pregloboko vplival na srca Črnogorcev, ljubečih svoj rod in s v o b o d o svoje domovine ter vsega srbstva vobče nad vse drugo. Saj je Njegošev grob eden onih, o katerih je pel veliki Jovan Jovanović-Zmaj, eden grobov, ki tudi »v najtemnejših dneh sijajo s svetlim svojim primerom in vpijo po plemeniti pravici in osveti ter vžigajo pri mladini iskre velikih uporov in prevratov, spreminjajočih umetno stvorjeno lice dežel in odpirajočih nove dobe v zgodovini narodov«.

Kdo je Njegoš? Kaj pomeni za Črno goro, kaj za Srbe in kaj za nas vse, ki smo združeni v skupni domovini — po želji tega velikega narodnega voditelja?

Preteklo je že 18 let, odkar imamo tudi Slovenci v slovenskem jeziku največje in najlepše Njegoševo delo »Gorski venec«, ki ga je prevedel profesor Rajko Perušek l. 1907 in izdala Slov. Matica v četrtem zvezku »Prevodov iz svetovne književnosti«.

Koliko jih je med nami Slovenci, ki poznajo Njegoševo delo iz Peruškovega prevoda, koliko iz izvornika samega? Gotovo več kot tedaj, ko je prišel prevod med nas in so ocenjevalci z žalostjo naglasili, da je malo Slovencev, ki bi razumeli besedilo izvornika.

Toda napačno bi bilo, če bi poznali Njegoša in njegovo politično in kulturno delo samo ožji krogi našega razumništva; spoznati se mora ž njim sčasoma ves naš narod, tako kot ga pozna preprosti Črnogorec. Saj spada v resnici med najboljše može, ki jih je zemlja dala in Bog poslal Jugoslovanom v težkih dneh.

Peter II. Petrović Njegoš, ali s prvotnim imenom na kratko zvan vladika Rade, je bil rojen l. 1811 ali 1813 v (selu) Njegoših v cetinjski okolici. Pri krstu je dobil ime Radivoj, ime Peter je dobil šele l. 1831, ko je postal pravoslavni duhovnik in naslednik svojega strica Petra I., vladike črnogorskega. Stric ga je dal najprej v cetinjsko samostansko šolo, da se nauči osnovnih stvari, nato ga je poslal še v šolo v Topli ob Boki Kotorski. Leta 1827 mu je dal za vzgojitelja srbskega pesnika Simo Milutinovića. To je bil kaj čudne vrste mož in od l. 1825 osebni tajnik vladike Petra I. Njegoš je po stričevi smrti na njegovo željo postal l. 1831 pravoslavni duhovnik, pozneje arhimandrit ter naslednik v vodstvu državnih poslov Črne gore — star komaj 17 ali 19 let.

Politična dediščina, ki jo je mladi Njegoš prevzel za svojim stricem, ni bila posebno mikavna, če pomislimo, da Črna gora ni bila popolnoma neodvisna od sosedov, zlasti od Turčije, ki jo je po svojih obmejnih vojaških poveljnikih vedno nadlegovala in ogražala. Vrhu vsega je bila Črna gora tiste dni še kaj zaostala in revna deželica. Njeni ljudje so živeli še po prastari navadi v plemenski samobitnosti brez prave trdne organizacije ter se po starih običajih čestokrat tudi med seboj sprli in poklali radi krvne osvete, ako že ni bilo pobojev s Turki in Albanci, s katerimi so imeli večne praske in spopade. Končno pa tudi nasledstvo samo ni bilo brez odpora sprejeto. Zakaj »guvernatur« (guverner) Vukale Radonjić, ki je bil tedaj nekak predstavitelj svetne oblasti v Črni gori, bi bil rad svojo rodbino postavil na mesto vladarske rodbine Petrovićev ter je zato na tihem z Avstrijci nekaj mešetaril, kar pa je zbudilo med črnogorskimi glavarji silno nevoljo, tako da so ga celo obsodili na smrt, končno pa pomilostili. Ker je Radonjić radi tega izgubil ves politični vpliv in tudi čast »guvernaturja«, je Njegoš mogel poslej neovirano vršiti posle svetnega in duhovnega voditelja Črne gore. Zakaj Peter I. je bil hkratu svetni vladar in najvišji duhovni predstavitelj pravoslavne cerkve v Črni gori (»vladika«), a prav tako za njim tudi njegov stričnik Peter II. Petrović Njegoš.

Njegoš se je kljub težkočam posvetil z vso vnemo delu za notranjo preureditev Črne gore, ki se ji je bil posvetil že stric Peter I. To ni bila majhna reč. Saj

vsaka še tako preprosto urejena občina stane gotov denar, a revna Črna gora za moderno upravo denarja ni imela. K sreči ji je pošiljala več ali manj redno podporo Rusija, ki je bila od nekdanje največje dobrotnice in podpornice Črne gore. Njegošu se je s to pomočjo posrečilo ustanoviti takozvani »senat«, ki je bil hkratu tudi »veliki sud« za vso Črno goro. Odbral je tudi posebno »gvardijo« 164 mož ter četico »perjanikov«. Leta 1833 je ta senat vpeljal celo reden davek za opravljanje najnujnejših upravnih poslov. Ko je bila dežela za silo urejena in od turških obmejnih paš ni bilo večjih sitnosti, se je Njegoš l. 1834 podal na pot v Petrograd. Tu naj bi bil namreč posvečen za pravoslavnega škofa (»vladiko«), da bi tako v Črni gori imel večji ugled in močnejši vpliv na svoje Črnogorce, ki so visoko cenili dvoje: ruskega carja in svojega vladiko. Ko se je Njegoš vrnil v Črno goro kot prvi v Petrogradu posvečeni vladika, se je mogel lotiti važnih poslov. Osnovel je takoj, ko je dobil iz Petrograda pomoč, v Cetinju prvo ljudsko šolo in v cetinjskem samostanu ustanovil tiskarno, da je mogel doma tiskati svoja pesniška in druga dela, med njimi najprej »Pustinjak cetinjski« (Cetinjski puščavnik), nato »Lijek jarosti turske« (Zdravilo turske nasilnosti). Radi slabe letine in lakote ter radi novonastalih političnih težav se je podal v novembru 1836 iznova na pot v Rusijo, a je do Dunaja, odkoder se je obrnil po ruskem poslanstvu po pomoč ruske vlade. Ko se je ta po posebnem zaupniku poučila o razmerah v Črni gori, je Njegošu dovolila v maju 1837 priti v Petrograd, kjer se mu je končno posrečilo pridobiti ruske odločilne kroge za svoje načrte. Ruska vlada mu je zato zvišala vsakoletno denarno podporo od 1000 na 9000 cekinov. S to za revne črnogorske razmere lepo letno podporo je Njegoš mogel svoji domovini marsikaj nuditi. Najprej je zvišal plačo »senatu« in »gvardiji«, sezidal nekaj žitnih shramb za slučaj lakote, postavil majhno tovarno za smodnik, otvoril še eno javno šolo ter končno zgradil še sebi in senatu posebno poslopje, »Biljardo« imenovano, ker je bil tu za razvedrilo vladiki postavljen tudi biljard.

Vuk Štefan Karadžić, ki se je z Njegošem sprijateljil na Dunaju ob času prvega potovanja Njegoševega v Petrograd in pozneje sam obiskal Črno goro, piše v svojih spominih o »senatu« in novem poslopju med drugim sledeče: »Beseda 'senat' pomeni v evropskih državah mnogo, zato je umestno dodati nekaj besed o njegovem značaju in uredbi v Črni gori. Čitatelj si je mogel že po kulturnem stanju te dežele naprej ustvariti sliko, da tu ni nič velikega, nego zelo preprosto. Prilicno 50 korakov od samostana se nahaja podolžna kamenita zgradba, pokrita s slamo, to je senatska hiša in se navadno imenuje kar kratkoma »Senat«. Vanjo se stopi skozi dvoje vrat. Prva vodijo v oddelek, ki je v njem zaprta rogata živina in

osli. Ko se stopi na druga vrata, dospe se v prostor, kjer je več s slamo napoljenih postelj. Tu spé senatorji; po zidu jim visé puške. Leva vrata vodijo v drug oddelek, kjer je ob zidu neko mesto, ki predstavlja ognjišče in ki se nanj polaga ogenj. Okrog njega se vrše seje. Tu pripravlja sluga jed za senatorje, tu se grejejo, kadar je hladno vreme. Ko pride vladika v senat, sede po običaju na kamenito klop, ki je na njej iz spoštovanja položen pokrov. Kolikor je pa še poleg njega mest, jih zasedejo senatorji, ostali pa in perjančarji posedejo okrog ognjišča na nizke, komaj za čevelj visoke lesene stoliče in na kamenje ter se tako z dolgimi čibuki v ustih ali v roki prično posve-

Črnogorski vladika Peter II. Petrović Njegoš.

tovat. Če treba kaj napisati, potem kdo napiše ali v samostanu in prinese dovršeno v senat ali pa mora po turški šegi tu pisati na kolenu.«

Ta zanimiva živa slika iz črnogorskega življenja nam prav lepo kaže preprostost in domačnost, ki je vladala v »modernizirani« upravi Črne gore, kakor si jo je bil zamislil že Njegošev stric Peter I. Gotovo je vsak občinski odbor naše slovenske najzakotnejše občine danes neprimerno modernejša vlada in zato tudi često zamotanejša kot pa je bila ta prva redna skupna vlada Črne gore pred ne še sto leti. Toda Njegoševa novotarija pomeni vendarle silen korak v napredku še po staroočaškem načinu v rodbinski skupščini živečega črnogorskega ljudstva. Pomen te novotarije se razvidi zlasti iz Vukovih besed, ko piše:

»Senat je imel vršiti najvišjo oblast v deželi, straža (gvardija) pa poravnati manjše spore (večinoma obveščati senat) in skrbeti za izpolnjevanje senatskih zapovedi in odlokov. — Tako je bila osnovana vsaj neka vrsta vlade in prvo njeno opravilo je bilo, da poravna dotedanje spore, za bodoče pa da senat krivce kaznuje. In res je bil en lopov obešen, en ubijavec pa ustreljen. Dasi so se po tej usmrtni zmanjšali tudi drugi zločini, vendar so se pojavile nove težkoče za pravo izvrševanje oblasti. Najprej zato, ker so se občine protivile izdajati svoje krivce. Zakaj zdelo se jim je celo sramotno, da bi dopustili tujim ljudem iskati med njimi krivce in jih s silo ujeti. Rajši ga ščitijo, kakor da ga izdado. A drugače se niso dali pomiriti vsi stari spori. To je bilo tem težje, ker se je zahtevalo od razžaljenca, naj se odreče krvni osveti brez dotedaj običajnega poravnavanja v denarju itd. Proti temu so se zlasti upirali Crmničani...«

Proti upornim plemenom je moral Njegoš končno porabiti najizdatnejše sredstvo — svojo duhovniško višjepastirsko oblast. »Odločil jih je«, kot pravi Karadžić, »od cerkve«. Šele to versko cerkveno sredstvo je pomagalo v prid novega reda! Teokratija (bogovlada) je bila torej tiste čase za Črno goro, kot je iz omenjenih dejstev razvidno, vsekakor prav primerna oblika države.

Leta 1841 doseže Njegoš po navodilih ruske vlade v pogajanjih z Avstrijo važen uspeh: določi se stalna meja ob Boki Kotorski med Avstrijo in Črno goro. To se je izvršilo brez vednosti carigradske vlade in je bilo zato važno, dasi tiho priznanje nezavisnosti in samosvoje državnosti črnogorske. Posrečilo se mu je dalje tudi z obmejnimi pašami napraviti daljše premirje in celo prijateljsko razmerje. Celto je dosegel, da so turški paše, ki so bili povečini srbskega rodu, v teh dogovorih izrečno priznavali Črno goro za neodvisno oblast. Leta 1846 odide zopet na Dunaj, da bi šel znova v Petrograd, ker je imel že dolgo časa obilo sitnosti s skadrskim pašo, toda ruska vlada ga zavrne, naj se povrne domov. Njegoš ostane čez zimo na Dunaju, kjer pripravi svoje glavno delo »Gorski Vijenac«, čigar rokopis je letos v slavnostnih dneh poklonila avstrijska vlada jugoslovanski vladi. Medtem pa mu je v Črni gori skuhal skadrski paša lepo juho: podkupil je nekatera plemena, da so se uprli! Prišedši domov, je imel obilo posla, da je vzdržal red in se branil pred turškimi pašami, Arnavti in hercegovskimi muslimani. V takih razmerah se ni mogel posebno veseliti svojega »Gorskega Vijenca«, vendar pa je kmalu za njim napisal novo delo »Šćepan Mali«.

Z letom 1847 se končava Njegoševo pesniško ustvarjanje. Zakaj sledeča leta so mu vzela vsako možnost za mirno pesniško delo. Burno leto 1848 ga je potegnilo v svoj vrtinec, ko je v sosednji Avstriji na vseh straneh zagorel plamen politične in narodne revolucije, odmevajoče tudi globoko po Dalmaciji vse

do Boke Kotorske, kjer so se bržkone tudi z Njegoševo vednostjo širili prevratni črnogorski oklici, zlasti po Dubrovniku, z oznanilom, da je prišel čas za zedinjenje Slovanov in da naj se slovanske oblasti otresejo avstrijskega jarma ter postanejo neodvisne. Ko so Benečani hoteli izrabiti priliko in zato dobiti v svoje roke vso Dalmacijo z Boko vred, je vladika sporočil rojakom teh krajev, naj ostanejo verni svoji narodnosti in poslušni Jelačiću, banu trojedine kraljevine, sicer da si nakopljejo smrtno neprijateljstvo vseh Črnogorcev...

Preznačilno za Njegoševo mišljenje pa je sporočilo srbskega potopisca Ljubomira P. Nenadovića, ki je leta 1851 obiskal v Napolju v Italiji zdravečega se Njegoša. V drugem pismu iz Italije v knjigi »Pisma iz Italije« piše o razgovoru, ki se je bil razpletel med Nenadovićem in Njegošem o razmerah v Srbiji. Pri vprašanju, če je list »Šumadinka« Nenadovićev, se Njegoš vidno razživi, rekoč: »Sedite, midva sva stara znanca! Sam Bog Vas je poslal, da se v tej samoti z menoj porazgovorite.« Nato prime Nenadovića za roko in se zamisli, čez nekaj časa pa vzklikne: »Ali smo se mi Slovani nahlapčevali!« In na licu se mu prikaže srd in nato po daljšem presledku reče: »Toda mi Črnogorci, bogme, se nismo. Vsakemu svobodnemu človeku moremo svobodno pogledati v oči. Pred nikomer nas ni treba biti sram.« In med razgovorom o Srbiji reče nato: »Zakaj se vendar že enkrat ne dvignete nad Turke pri tolikih lepih prilikah? Zakaj ne pričnete že enkrat? Pa vi od tam, a jaz od tu, da se sestanemo na Kosovem. In medtem ko diplomati izmenjavajo med sabo svoje note, hočemo mi izvršiti svoje opravilo in potem Evropi reči: 'To, kar ste vi imenovali Evropsko Turčijo, to smo mi! Imenujte nas zopet kakor hočete, nam je prav tako ljuba svoboda in prosveta kakor vam.'« Nadalje vpraša, zakaj so prepovedali list »Šumadinko«, in ko izve, da zato, ker širi preveliko svobodo, reče ogorčen: »Potem naj izbrišejo iz zgodovine imena vseh srbskih vojvod, ker so se vsi ti zato borili, da bi bila čimvečja svoboda.« In po presledku doda: »Čemu naj bi se bala Srbija svobode? Srbija, ki jo je svoboda rodila, ki more samo s svobodo napredovati! Kamorkoli misli korakati, čakajo, da jim prinese svobodo. S čim pojde k bratom, ki so pod Turki, ako jim ne donese svobode?«

Te besede pričajo o visokem pojmovanju poslanstva svobodne Srbije, ki je po l. 1848 zašla v tok vsesplošne politične evropske reakcije in s strogo cenzuro preganjala neljubi tisk, zlasti eden najboljših belgrajskih listov »Šumadinko«, ki jo je l. 1850 usta-

* Kako je že rekel dr. Krek o Jugoslaviji l. 1917? Da bi naj v njej bilo — veliko, veliko svobode!

novil in urejal Ljubomir P. Nenadović, eden izmed mladih srbskih za svobodo navdušenih piscev. O razmerah v Srbiji v tej dobi politične reakcije piše profesor srbske književnosti dr. Jovan Skerlić v »Istoriji nove srpske književnosti«*: »V vsej Evropi so pričeli vladarji in vlade zatirati težnje po političnih svoboščinah, socialni pravici in narodni nezavisnosti, in kar so občutili drugi narodi, občutili so tudi Srbi. Srbom je bila v Avstriji dana neke vrste nacionalna samouprava, takozvana Srbska Vojvodina, a je bila tako urejena, da Srbi v njej niso bili večina in so bili izpostavljeni sirovemu policijskemu nasilju in germanizatorskim preganjanjem. V Srbiji je bilo pričeto napredno in rodoljubno omladinsko gibanje istotako potlačeno in pričelo se je vladati s še manjšo obzirnostjo nego pred l. 1848. Na obeh straneh Save in Donave nastane popolna vlada policije in javno življenje se onemogočuje. V Vojvodini so bili Srbi politično preganjani, narodno ogroženi; v Srbiji se pobijajo vse napredne težnje, vsaka misel na svobodo. Cenzura je ostra, vsaka bolj nova in svobodna misel se preganja, listi izhajajo s težavo, pisci so prisiljeni k molku in delo jim je onemogočeno, občinstvo pa je ostrašeno ali ravnodušno, književno življenje je neplodno. In ta doba sirove politične reakcije od 1849 pa vse do 1860 pomeni premor v srbskem književnem delu in spada med najneplodnejša leta srbske književnosti v XIX. veku.«

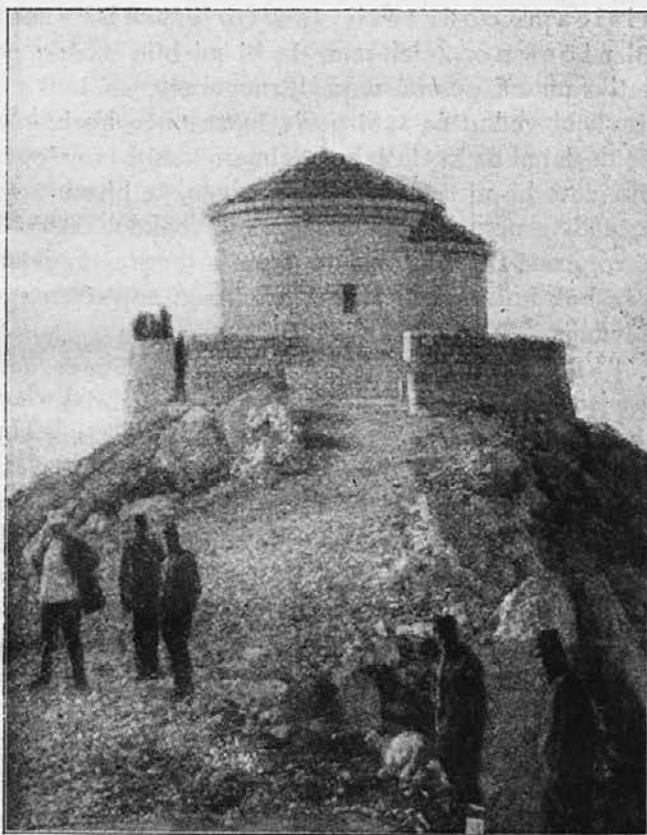
Ta označba dobe in razmer v Srbiji, o čije nalogi je imel vladika Rade tako visoko mnenje, je dovolj značilna tudi za svobodnejše razmere v Črni gori pod vlado svobodoljubnega Njegoša. To je bil mož, ki bi bil zaslužil biti na čelu vse večji državi, kot pa je bila mala kršna, revna Črna gora! Po višini svojih političnih misli in plemenitem kulturnem zanosu in delu sredi skoro še napol divjih sorojakov** spada Njegoš v krog onih mož, ki jih je dala Slovanom v lepem številu prva polovica 19. stoletja, ko se je iz kroga čeških slovanoljubov širila med vse Slovane velika misel slovanske samobitnosti in vzajemnosti vseh slovanskih narodov ter l. 1848 oživila v Pragi prvi vseslovanski parlament, ki je potomcem zapustil silno idejno in programatično dediščino, čije veličino moremo ceniti šele danes, ko se svet preureja po tistem veličastnem zamislu plemenitih slovanskih mož v družbo in zvezo prijateljskih narodov in držav Evrope...

V tej velepotezni idejni črti Slovanov iz leta 1848 stoji vladika Rade kot eden najvidnejših mejnikov, zlasti ko piše preznačilno pismo 20. decembra 1848 banu Jelačiću, ki v njem zre moža, prinašajočega južnim Slovanom svobodo in zedinjenje. Piše namreč:

* Četrta izdaja, Belgrad, 1922, str. 141 nsl.

** Vladal je še običaj, da so po turški navadi sovražnikom odsekali glave in jih postavili na drogih nataknjene krogi kule (trdnjave). To pa zato, »da se je obdržal junaški duh«.

»Vaša Svetlost! Ob vsakem tvojem napredku se radujem kakor ob svojem lastnem, ker je tvoje napredovanje narodno in seveda tudi moje kot tvojega sobrata. Svetli ban! Dasi je težavno tvoje zvanje, pa je veličastno in divno! Tebe je postavila tajna usoda na čelo južnih Slovanov, tebe venča sreča s čudovitimi prednostmi. Toda vidi se, da vse tvoje potvarjajo: rešil si prestol, dinastijo in vse njene nasprotnike, napravil si jim uslugo, kakršne jim ni storil še nihče od njenega postanka, a tvoji dolžniki čez nekaj dni za zahvalo nalože Dalmaciji stari železni jarem — a Dalmacija je tvoja banovina! Dalmacija ne hrepeni po divnem bratstvu, toda kaj

Njegoševa kapelica - grobnica na Lovčenu.

si je sirota ona kriva, da ne vidi dalje od nosa? Toda zdaj, hočeš nočeš, morala se bo skrbno čuvati pred talijanstvom. Vsak ljubitelj naroda, ves naš narod je uprl oči v tebe in k tebi dvignil roke kot k svojemu z neba poslanemu Mesiji. Tvoja naloga je velika, z njo dobiva Evropa nov pogled, ona briše ostudno pego z lica slavnih Slovanov, ki niso do današnjega dne nič drugega bili kot prodani, bedni sužnji in dninarji drugih narodov. Oh, dragi ban, že zemlja stoče pri tej nemili krivici, duše plemenito mislečih Slovanov so v večni muki, sramujejo se pred svetom in ljudmi radi tega nizkega stanja, ki smo v njem napram drugim narodom našim bratom — radi česar nas spremlja z izjemo drugih narodov ta zla usoda, radi česar smo navajeni

hlapčevati, radi česar ne poznamo svoje sile, radi česar vlada nad Slovani neki slep in zel duh, da se prostovoljno vklepajo v tuje verige. — Res je, da sem jaz s to peščico naroda, vkljub prekletemu tiranstvu in ogleduštvi, svoboden, toda ali je zame kaj bolje, ko gledam okrog sebe milijone svojih bratov, ki ječe v tujih sponah? Zelo me je vzradostilo poznejše tvoje pismo od 7. oktobra; naj jim bo žal — lahko jim je imenovati te za dalmatinskega bana; naj te imenujejo kakor hočejo, samo da je Dalmacija v tvoji roki, da se enkrat združimo. Neznosno mi je, da so ti obetali prvo službo in mesto v cesarstvu, a so to opustili — na vse bodo pozabili! In česar ni možno s krepkimi mišicami obdržati, vse to je treba imeti za ničevno. Želel sem, da bi mi bilo možno poslati vam na pomoč nekaj Črnogorcev, so tudi pripravljene vedno na tvoj poziv in za občo korist. Nič me doslej ni na svetu tako zanimalo kakor tvoje opravilo, zato bi mi ti storil veliko uslugo, če bi me češče počastil z neprecenljivim pismom. Vsakdo, mlado in staro, prosi Boga za tvoje zdravje in za srečen uspeh, a še bolj kot vsakdo jaz, ki ostajam z največjim spoštovanjem . . .«

Visoke nade, ki jih je stavil v Jelačićevo delo, se niso obistinile, ker so Hrvatje doživeli bridko razočaranje z Jelačićem vred. Avstrija je plačala zvestobo »hlapcev« s slabim novcem, prepustivši jih Madjarom za kolonijo.

Napori in razočaranja zadnjih skrbni polnih let so omajali Njegoševo zdravje, dasi je bil pravcati hrust in silno velik človek, precej višji kot največji Črnogorec. Spomladi l. 1850 je pričel pljuvati kri, znak, da se ga je lotila — sušica. Odšel je v Italijo, da bi se v milem podnebjju pozdravil, a ni mogel tu dalje časa ostati, ker so ga politični in državni posli klicali nazaj v domovino radi tajnih naklepov carigradskega sultana, hotečega Črno goro popolnoma dobiti v svojo odvisnost. Po vrnitvi na Cetinje se mu je bolezen v ostrem gorskem zraku poslabšala tako, da je 19. oktobra (po starem) 1851 za vedno zatislil oči sredi svojih dragih Črnogorcev. Pokopali so ga najprej v cetinjskem samostanu, l. 1854 pa so ga položili na zaželeno mesto vrh Lovčena, odkoder je širen razgled čez vso Črno goro in diven pogled na Jadran ter vse Njegošu ljube kraje. Tu je počival mirno, dokler ni oskrunila svetovna vojska tudi njegovega mirnega spanja in ga pregnala nazaj v cetinjski samostan. Danes počiva in bo, če Bog da, počival v večnem miru na svojem v oporoki zaželenem mestu, odkoder bo njegov duh mogel zreti na izpolnitev svojih mladih sanj o veliki jugoslovanski državi in carstvu božjem na zemlji, kakor je on, filozof in pesnik in vladar v eni osebi, mislil o tem v Italiji ob priliki, ko je v družbi z Nenadovićem in nekim francoskim republikancem modroval o veliki zvezi evropskih držav. Zakaj ko se je Fran-

coz ljutil na Napoleonovega nečaka, tedanjega predsednika francoske republike, Luija Napoleona, češ, da hoče postati francoski imperator, ter bil z Nenadovićem prepričan, da L. Napoleon ne bo mogel niti štiri mesece po imperatorsko vladati, je skušeni vladika modro izjavil: »Bogme, da bo; vladal bo, kakor je vladal tudi njegov stric. Kadar se Evropa razdeli na majhne kantone, a bo vsak kanton imel dva do tri milijone duš in kobo do med seboj v zvezi ter odpravijo stalno vojsko, potem bo mirna in svobodna. Dokler pa more en človek razpolagati z milijonom vojakov, toliko časa bodo tudi njegovi sosedi šli za njim in bodo v stiskah, pa naj bi se zval ali predsednik, imperator, konzul ali papež, to je povsem isto! Človeštvo ne more biti mirno in srečno, dokler je razdeljeno na države, ki imajo za glavni smoter: sebe, vero, narodnost in dinastije. Cilj države in vse človeške družbe mora v vsakem oziru biti blagostanje in potem bo prišlo na zemljo nebeško carstvo, ki ga je napovedal pred dva tisoč leti Kristus in ki ga slavijo in povečujejo vladarji in narodi, a ga nočejo razumeti. Prišlo bode nebeško carstvo, carstvo razuma, ali nihče nas, ki zdaj živimo, ne bo tega dočakal. Človeštvo počasi napreduje. Dozoreva vzporedno s planetom, ki na njem živi.« Te visoke misli o Evropi in bodočem »carstvu razuma« kaj lepo spominjajo na Prešernovo »Zdravljico«, kjer opeva l. 1844 novo dobo z besedami:

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat' dan,
da, koder sonce hodi,
prepír iz svéta bo pregnan;
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Ko zremo današnje dni, kako se politiki in državniki trudijo spraviti Evropo po velikem razdejanju svetovne vojske v boljši in stalnejši red z medsebojnimi pogodbami in zvezami okrog Društva narodov ter na ta način zagotoviti človeštvu večni mir, znamo Njegoševe misli tembolj ceniti, ko sami vemo, kako resnične so Njegoševe besede o milijonskih armadah, o razorožitvi in sebičnosti posamnih držav. Če je slavje na Cetinjah septembra meseca veljalo bolj narodnim in književnim zaslugam Njegoševim, pa bomo mi tembolj cenili spomin na njegove vseobsežne misli o veliki zvezi ali federaciji držav, o Evropi, razdeljeni na majhne kantone, ko bo vsak kanton imel dva do tri milijone duš in bodo vsi med seboj v zvezi ter

* Nenadović: Pisma iz Italije, str. 17.

bodo odpravili stalno vojsko... Zakaj takrat bo Evropa res mirna in — svobodna! In ko cenimo to Njegoševo misel nad vse druge, vemo, da cenimo misel, ki je dobivala baš v dneh cetinjskega slavja na zboru v Ženevi svojo določnejšo obliko, ki jo je natančneje zarisal v Locarnu 17. oktobra letošnjega leta doseženi sporazum med Nemčijo in Francijo ter drugimi evropskimi vodilnimi državami.

S tega visokega stališča precenjen pomeni Njegoš vse več kot navaden črnogorski vladar, ki je svoje rojake učil reda in kulture ter jih pripravljajal za novo moderno življenje in državno samoupravo. Za nas pomeni on moža, ki ima najplemenitejše nazore o blaginji vsega človeštva, v katerem je slovanski rod le en jako važen ud, ki mu pritiče posebna naloga in posebno tvorno mesto v družbi narodov.

In prav radi te najvišje Njegoševe narodnopolitične misli cenimo visoko tudi njegova pesniška dela ne glede na njih posebno in izredno pesniško vrednost v primeri z drugimi srbskimi, hrvatskimi in slovenskimi pesniki miselci.

Njegovi pesnitvi, »Luča mikrokozma« (Duh človekov), zlasti pa »Gorski Vijenac«, sta priči, s kake višine je zrl veliki vladika na vse, kar je človeško zanimivo in vredno, da se v lepi besedi ohrani v čisljnih potomcev. Kdor upošteva vse težave, ki jih je imel Njegoš kot vladar Črnogorcev, kdor upošteva dejstvo, da je moral celo črke svoje tiskarne preliti v svinčene krogle, samo da je mogel braniti svobodo Črne gore, kdor premisli, da je moral neštetikrat sam — dasi vladika — s puško v roki v prve bojne vrste, in kdor končno premisli še to, da je imel v črnogorski puščini za razvedrilo le svojo »Biljardo« in svojo knjižnico, ta bo razumel samoto in zapuščenost pesnika »Pustinjaka cetinjskega«, ta bo vse više cenil tudi omenjeni glavni deli Njegoševi. Sredi »rovčarskih Aten« (kot naš prvak Prešeren) je pesnil in živel veliki črnogorski pevec in se dvignil sam iz svoje moči nad vso okolico v višino svetovnih duhov liki slovit Lovćen nad vse gorske vrhove okrog Cetinja. Brez prave redne višje šole se je dvigal s a m o u k v najvišje miselne sfere, čitajoč najboljša dela drugih narodov ali v izvirniku ali pa v ruski prestavi, n. pr. Homerja in grške tragike. Poznal je francoske pisatelje, n. pr. Voltairja, čital in posebno ljubil pesnika Lamartina, Angleža Byrona (v prevodu) in Miliona (»Izgubljeni raj«), italijanska prvaka Danteja in Petrarko. Da so vplivali nanj zlasti domači srbski pisci in pesniki, kakor tudi drugi slovanski, o tem ni dvoma. Silen vpliv je imel na Njegoša poleg učitelja Sime Milutinovića zlasti srbski pesnik Mušicki, čigar ode so mu množile navdušenje za srbsko in slovansko misel.

Tudi v tem pogledu je soroden našemu pevcu prvaku, ki v »Krstu pri Savici« opeva staro našo slavo, boj za pravice lastnega naroda, bratomorni boj

radi vere ter proglašaj, da »največ sveta otrokom sliši Slave« in da treba širiti krščansko kulturo med brate na jugu..., da pride mednje »božje kraljestvo« in »večni mir«. Njuno slovansko narodno čustvovanje je dobivalo hrano iz bistveno sorodnih, ako ne istih virov: iz češke, nemške in francoske miselnosti. Saj je Kollar, ta veliki oznanjevavec slovanskega evangelija o medsebojni vzajemnosti, imel v Budimpešti neposredne stike s srbskimi vplivnimi osebnostmi, saj je urednik Srbskega Narodnega Sveta v Budimpešti že l. 1835 objavil prevod njegovega spisa o kulturni vzajemnosti Slovanov, dočim je izšel v Belgradu prevod tega dela šele deset let kesneje l. 1845, torej v času, ko se je porajal »Gorski Vijenac«, največje delo Njegoševo in srbske književnosti vobče.

Kdor se vglubi v najlepše delo našega slovenskega in črnogorskega srbskega pesnika, bo kmalu uvidel, kako tesno je spojen spev enega kot drugega z zgodovino svojega naroda kakor tudi z doživetji, občutki in mislimi pesnika samega, torej z njegovimi osebnimi zgodovinskimi dejstvi. Prav kmalu spozna, da veže oba pesnika ena in ista duševna vez po svetovnem nazoru kakor tudi po političnih vidikih. Saj sta bila oba sinova svoje dobe, ki sta ji mejnika dva silna evropska dogodka, dve revoluciji: prvi v l. 1789 in drugi v l. 1848. Ta dva mejnika zaobjemata probujanje slovanskih narodov pod vplivom idej francoske revolucije ter nemške takozvane romantike, onega duševnega gibanja, ki je postavilo v ospredje silne probleme vsega, kar je v zvezi s pojmom — n a r o d. Zato je tudi umljivo, da sta oba največja jugoslovanska poeta povsem sorodni duši po čustvovanju, po delu in stremljenju v krogu svojega lastnega naroda. In če je z žalostjo in pesimizmom prepletena Njegoševa poezija, je prav tako tudi Prešernova. Končno sta si tudi v verskih nazorih zelo blizu.

V razdobju 1836—1846/7 sta ovekovečila vsak na svoj način »staro rano« svojega naroda, spesnili v bistvu isto osnovno bol, bol naroda, ki pod jarmom tujstva čaka, kdaj se mu bodo vremena zjasnila v lastni narodni državnosti. Zgodilo se je to na pragu v novo dobo Evrope, ki ji je 1848. leto začrtalo usodopolno smer vse do l. 1914/18 in do današnjih dni, ko uživamo z obema znanivcema boljših dni v lastni svobodni državi združeni bratje ene matere diih Nove Evrope, v kateri Slovan ni več suženj in ponižen sluga drugih narodov, nego samosvoj gospodar in enakopraven član — društva narodov.

* * *

Kdor se hoče natančneje seznaniti z Njegošem, naj vzame v roke poleg omenjene Peruškove izdaje še osmo izdajo Njegoševega »Gorskega Vijenca«, z daljšim uvodom opremljeno od vseuč. prof. dr. Milana Rešetarja (v cirilici!) (Beograd 1923, Cvijanović).

Pregled slovenske umetnosti.

(Langusova doba.)

Viktor Steska.

Langusova šola.

Langus ni bil le spreten slikar, ampak tudi dober risarski učitelj. Priznati pa moramo, da ni imel nobenega znamenitega učenca, pač pa več nadarjenih učenk. Josipa Kogovška in Mateja Tomca je malo časa učil; v Alojzijevišču je poučeval le kratko dobo.

Henrika Langus: Josipina Urbančičeva — Turnogradska, poročena Tomanova.

Tu je bil med drugimi tudi silno nadarjeni Gregor Kemperle njegov učenec.

Matej Tomc (1814—1885) je znan podobar in slikar, ki je delal dolgo vrsto let v Šent Vidu pri Ljubljani.⁷⁸ Manj znana sta Kogovšek in Kemperle.

Josip Kogovšek je bil rojen 9. marca 1809 v Ljubljani v Krakovem št. 34. Njegov oče je bil polir. Pri Sv. Jakobu v Ljubljani se je 5. marca 1848 poročil z Marijo Kalčič. Umrli je za sušico 16. avgusta 1859 na Starem trgu št. 132 v 51. letu.⁷⁹ Slikal je portrete

⁷⁸ Njegov življenjepis glej v Ljubitelju krščanske umetnosti, 1914, 11—18.

⁷⁹ Poročna in smrtna matica pri Sv. Jakobu v Ljubljani.

in pokrajine. Edvard Gaston grof Pettenegg je daroval muzeju v Ljubljani tri l. 1840 naslikane družinske portrete.⁸⁰ Društvo za krščansko umetnost hrani nekaj portretov iz dr. Ovijačeve zapuščine. Vitez Strahl v Stari Loki ima pokrajinsko sliko izpod Kogovškovega čopiča.

Gregor Kemperle je bil rojen 5. marca 1837 v Podlonku selške župnije. V Ljubljani je dovršil gimnazijo in bil izredno odličen gojenec Alojzijevišča. V 3. šoli se je začel učiti risanja, v 6. pa slikarstva. O počitnicah po 7. šoli je neprenehoma slikal. Tedanji ravnatelj, poznejši knezoškof dr. Janez Krizostom Pogačar, ga je nameraval poslati v Rim, da bi se v slikarstvu popolnoma izuril. Nekaj časa sta ga učila P. Künl in M. Langus. Tudi vitez Hempl iz Gradca mu je nekaj ur razlagal skrivnosti slikarstva. V Alojzijevišču je naslikal enajst oljnatih slik. Umrli je kot bogoslovec 2. letnika v Stari Loki pri dekanu Fr. Kramarju 19. avgusta 1858.⁸¹

Po posredovanju uršulinskega spirituala Janeza Šlakarja je dovolila uršulinska predstojnica M. Ksaverija pl. Petersen (1827—1839), da je smel Langus poučevati slikanja redovnice: M. Margareto Venedig, M. Alojzijo Petrič in M. Jožefo Štrus.

M. Jožefa Štrus⁸² je bila rojena leta 1805 v Ljubljani; vstopila je v uršulinski samostan, kjer je bila prednica od 1874 do 1880, ko je umrla. Pomagala je slikati sliko sv. Trojice v velikem oltarju uršulinske cerkve; naslikala je sliko Jezusovega in Marijinega Srca, sv. Jožefa, sv. Ane, sv. Uršule, sv. Angele, sv. Avgušтина, sv. Ignacija, sv. Terezije, sv. Katarine za uršulinski samostan. Slikala je tudi freske na hodnikih in na vrtnem obzidju. Ker pa obzidje nima pristreška, so vremenske uime skoro vse freske uničile. Leta 1845 je napravila portret knezoškofa Antona Alojzija Wolfa za Alojzijevišče.

M. Marjeta Venedig je bila rojena v Ljubljani 19. aprila 1806 in krščena na ime Katarina. Izobrazila se je v uršulinski šoli, kjer se je naučila tudi francoščine in risanja. Orglati jo je vadil Gregor Rihar, slikati pa Langus. Naslikala je več slik, ki jih hrani uršulinski samostan v Ljubljani, kjer je bila kot redovnica učiteljica.⁸³

M. Alojzija Petrič je bila rojena v Ljubljani leta 1807. Bila je uršulinka in se izobrazila tudi

⁸⁰ Carniola (nemška), 1909, 6.

⁸¹ Zg. Danica, 1860, 153/4, 160.

⁸² Zg. Danica, 1880, 12.

⁸³ Zg. Danica, 1870, 151.

v slikarstvu. Samostanska predstojnica je bila od leta 1842 do leta 1858, ko je umrla.⁸⁴

Terezija Lipič je bila hči dr. med. Josipa Lipiča, rojenega na Kranjskem, in sestra dr. Franca Viljema Lipiča. Rojena je bila v Iglavi v šipuški županiji. Že od mladosti je rada slikala z vodenimi barvami. Ko je prišla s svojim bratom okoli leta 1823 v Ljubljano, je postala Langusova učenka. S podporo cesarice Marije Ane je šla okoli l. 1831 v Benetke, kjer ji je bil učitelj v slikarstvu Lipparini. Leta 1833 je razstavila v Benetkah štiri miniaturre, leta 1838 pa pet. Ko se je poročila z med. dr. Köstlom, je odšla v Gradec. Ilustrirala je dela svojega soproga in naslikala portret svojega brata Franca, ki je bil 13. aprila 1850 v dunajski občinski bolnici z lovorom ovenčan. Njen lastni portret je hranil njen učitelj Matej Langus.⁸⁵

Amalija Oblak, poroč. Hermansthal,⁸⁶ je bila rojena 22. julija 1813 v Ljubljani; umrla je 29. februarja 1860. Bila je hči ljubljanskega odvetnika dr. Ivana Oblaka. Slikati se je učila pri Langusu, pozneje na Dunaju pri Kupelwieserju. Vadila se je potem po italijanskih mestih, zlasti v Benetkah in v Rimu. Slikala je večinoma za domače kroge portrete, zgodovinske slike in tihožitja. Med portreti imenujemo portrete njenega očeta, njene sestre Luize, nekega Gorenjca, starega Štajerca in stare Štajerke. Narodna galerija v Ljubljani je kupila l. 1921 pri Maloti na Dunaju portret njenega očeta dr. Iv. Oblaka in njene sestre Luize, umrle na Dunaju v februarju leta 1909. Uršulinke v Ljubljani hranijo njeno sliko Breskve iz l. 1849. Ljubljanski muzej hrani portret gimnazijskega prefekta (= ravnatelja) Franca Pavl. Hladnika (1773—1844), ki ga je Amalija naslikala, ko je že oslepel.⁸⁷ Posnela je tudi več slik slavnih slikarjev, n. pr. Pordenona, Correggia, Rubensa, Rafaela Mengsa itd. Ko se je omožila s pl. Hermansthalom, finančnim svet-

nikom na Dunaju, je njeno slikarsko delovanje prenehalo.

Henrika Langus je bila hči Langusovega brata Mateja. Rojena je bila v Ljubljani 15. julija 1836. Po zgodnji očetovi smrti jo je obenem z njeno sestro Marijo vzel Langus za svojo. Pri stricu se je učila slikarstva. Langus je želel, da bi se nečakinja čimbolj izurila v tej umetnosti. Ko je l. 1855 umrl, je šla njegova vdova s Henriko na Dunaj, kjer se je Henrika učila slikati pri prof. pl. Blaasu. Ker pa dunajska akademija ni bila na glasu, se je Henrika s teto preselila v Draždane. Tu pa gospe Langusovi podnebje ni ugajalo; jela je bolehati in je v tujini umrla 26. septembra 1856. Henrika se je še dalje vežbala, potem pa se je povrnila v domovino. Leta 1876 se je v Benetkah prehladila in je potem 19. julija 1876 umrla. Med njenimi slikami je Jokajoči deček, slikan z oljnati barvami, priobčen v Vrtnu l. 1895, str. 185, v trobarvnem tisku. Leta 1856 je naslikala za Lesce Mater božjo kropensko; l. 1868 križev pot za frančiškansko cerkev v Ljubljani; l. 1870 Brezmadežno za Borovnico in za Dovje, križev pot za Brezovico in Mater božjo za stranski oltar v Mokronogu; l. 1871 Marijo z Jezuščkom za prof. Ant. Kržiča; l. 1872 za Brezovico Srce Jezusovo in Marijino; l. 1873 Najdenje sv. križa za Rakitno, l. 1876 za Loče na Štajerskem Našo ljubo Gospo in sv. Alojzija. Poleg teh del je še naslikala križev pot za Žabnico, sv. Jožefa z Jezuščkom in sv. Alojzija za Begunje na Gorenjskem; sv. Jožefa za Šent Vid nad Ljubljano; Križanega in sv. Jožefa za Staro cerkev pri Kočevju; majhno sliko Marije je imel P. Placid Fabiani († 1925) v Ljubljani. Graščak Karel vitez Strahl hrani podobo stare ženice (41×53 cm) in podobo mladega moža (34×43 cm), dr. Šaplja podobo žene v črni obleki (55×68 cm), 1870 HL, graščak gen. konzul Ivan Paumgartner pa dekliško podobo (47×59 cm), deklica sedi v naslanjaču z grozdom v naročju, slika je oljna na lepenki, ter portret graščaka Fidelisa Terpinca in njegove soproge, oba 30×36 cm. Slike Henrike Langus se odlikujejo po lepih barvah, a so brez prave živahnosti.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

V tujini.

Še se spominjam na té, rodno mesto,
še so mi znane tvoje nizke hiše,
obrazi mili, čas jih ne izbríše,
čeprav sem davno zapustila cesto,

Zdaj spet na tvoje daljne duri trkam:
vsa tiha in samotna noč krož mene,
upadlo moje lice je in bledo,

ki me je odpeljala v svet, kjer često
se mi je v srcu tajno zahotelo
po tvojih skritih vrtilih, kjer živelo
se vse drugače je, o Novo mesto!

in svoje roke, trudne, zapuščene
stegujem v mrak in tiho, tiho prosim:
vsaj v snu to noč me vzemi v svojo sredo...

Vera Albrechtova.

⁸⁴ Kukuljević, Slovník umjet. jugosl., 340.

⁸⁵ Kukuljević, Slovník, 222. — Wurzbach, Bibl. Lex., XV.

⁸⁶ Kukuljević, Slovník, 323. — Strahl, Die Kunstzustände Krains etc., 53.

⁸⁷ Schriften des hist. Ver. f. Innerösterreich, I., 216.

PISANO POLJE

Jubileji.

Ena, dve o Kreku.

Ob letni osmini. — Ivan Zorec.

Krek —. To ime mi je uho prvič ujelo med dijaki.

V drugi ali tretji šoli sem imel tovariša; med nami sestradančki se je rad bahal, da mu ni sile za kakovo desetico, ker pozna nekega dijaškega prijatelja, ki nikoli ne odkima.

»Kdo ga ne pozna?« smo vedeli. »Luka Jeran. Ali desetic on ne pokaže rad, le kakovo marko za 'Ljudsko kuhinjo' ti brenkne.«

O, Jeranove marke so tačas bile lep »denar«! V »Ljudski kuhinji« si za tri marke dobil juho, za druge tri skledico prikuhe in za eno marko kos kruha, soržnega kruha; če bi bil rad »repetiral« in če si bil kaj pri denarjih, si lahko pri blagajni kupil še mark, saj si jih dobil lepo po krajcarju. A kdor tega ni zmožel in je imel le sedem Jeranovih mark na dan, si je opoldne »privoščil« juho in kruh in zvečer za ostale tri marke skledico fižola ali kaj drugega.

Mnogi smo imeli od Jerana res le po sedem mark na dan, z njimi smo se rinili iz dneva v dan, I, presneto tenka nam je bila včasih...

Tisti tovariš — pred Tarabošem je l. 1912 v črnohorski vojski dal življenje za svoje vzore — si je znal pomagati. Blagajničarka mu je dala potrdilo, da ima le sedem mark za dnevno prehrano. S tem potrdilom si je po vseh korarskih hišah in vseh župniščih v Ljubljani nabiral »doklad«. Mnogi so mu dajali pomoč v denarju, nekateri le v zlatih naukih, a vse vkup mu je vendarle zmerom toliko vrglo, da se je lahko bahal in hvalil. Samo tisti dijaški prijatelj mu je zmerom rad in veselo dajal.

»A kdo je vendar?« smo tiščali v tovariša.

Dolgo je trmoglavil, potlej se je pa le izdal:

»Krek — vikar Krek —, stanuje Pred škofijo.«

Tako sem prvič slišal Krekovo ime.

Naš tovariš se je kmalu začel jeziti, češ, da je že tega in tega znanca zasačil pred Krekovimi vrati in da

mu Krek včasih že reče, naj pride drugič kdaj, ker nima nobenega denarja več...

Kesneje sem zvedel, da se pri Kreku zbirajo ne samo dijački-berački, marveč tudi drugi dijaki in se z njim pogovarjajo o socialnih in mnogih drugih stvareh. Spominjam se, da bi bil zelo rad prišel v tisto družino, pa si nisem prav upal, ker sem še premalo vedel o takih učenostih. A ko sem se čez dolgo let začel bolj zanimati tudi za socializem, mi je bilo večkrat žal, da nisem prvih pojmov o njem dobival pri Kreku.

Vojna vihra me je zanesla tudi v Drohobycz v vzhodni Galiciji. Tam sem prijateljeval z vasiljevcem o. Makarijem Korovcem, gimnazijskim katehetom in zelo zavednim Ukrajincem. Prvo vprašanje, ko sva se seznanila, je bilo:

»Ali poznate Kreka? Povejte, povejte mi kaj o njem!«

Sitno mi je bilo, ko sem mu moral priznati, da ga poznam samo po delih in da še nikoli nisem govoril z njim. A o. Makarij je znal izpraševati, tako sva se dosti pogovarjala o Kreku.

V tistem času je neki slovenski častnik zasledil pri nemškem poveljstvu tajen načrt, ki so ga Nemci in Avstrijci s Poljaki predli zoper Ukrajince za tačas, ko se bo delal mir in vojni račun. Tistemu slovenskemu častniku se je zdel tako važen, da ga je previdno izdal nekemu Ukrajincu, ta pa ukrajinskim politikom, ki so kajpa zavpili in tako zmešali tuje zanke.

Od takrat je slovensko ime bilo v velikih časteh med Ukrajinci in celo jaz, ki nisem nikamor tiščal, sem jih bil mnogo deležen.

»Ali je bil tisti častnik res Slovenec?« sem dvomil.

»Slovenec, dà!«

»Zelo sem vesel, če je res naš človek napravil uslugo Vašemu narodu; ampak naj Vas opozorim, da se tudi Slovaki imenujejo Slovenci.«

»Vem, vem, pa se čisto dobro spominjam, da je bil tisti imenitni fant res prav Vaš rojak; kdo je bil, seveda ne ve razen tistega našega človeka, kateremu je stvar zaupal, nihče.«

»Kdo bi bil?« sem premišljeval in ugibam še danes.

»Seveda, narod, ki je rodil Prešerne in Kreke, ima tudi pod vojaško sukno zanesljive rodoljube!« je o. Makarij hvalil.

Dostikrat sva govorila tudi o slovetvu. Zelo sem se mu prikupil, ko je videl, da poznam Tarasa Ševčenka, največjega ukrajinskega pesnika, in še nekatere druge ukrajinske knjige, ki sem jih baš nekaj prej bral.

»E, kaj jaz!« sem se branil. »Med Slovenci jih je prav dosti, ki vse boljše poznajo vas in vašo književnost.«

»Krek —?«

»Krek v prvi vrstili Saj zna vse slovanske jezike.«

Pa sva spet govorila o Kreku.

Kmalu so me poslali v Hercegovino, Bosno in Dalmacijo. Tudi tam so povsod poznali Kreka, posebno v Splitu, kjer je imel mnogo častivcev, med njimi pač najbolj gorečega dona Vinka Brajevića in pa starega prijatelja dona Frana Bulića.

Nekoč je počil glas, da pride Krek v Split in da bo v gledališču predaval članom tamkajšnje »Gospodarske zveze«. Vsi smo vedeli, da bo med besedami o gospodarskih stvareh povedal tudi mnogo drugega. Zato so mu Splitčani pripravljali veličasten sprejem, a mene je urednik »Našega Jedinstva« naprosil, da sem mu napisal pozdravni članek za slavnostno številko. Tako toplo, mislim, nisem zlepa pisal nikdar prej, nikdar slej. A Kreka ni bilo, tudi članek zato ni izšel. Zakaj ni prišel, se ne spominjam več. Če ni bilo krivo že slabotno zdravje, mu je, kolikor se mi še dozdeva, civilna ali vojaška oblast namignila, naj ne hodi na vroča dalmatinska tla.

Medtem se je bil približal polom na goriškem bojišču, Gorica je pala in še za Trst se je bilo bati. Družina, ki mi je tačas bivala še v Trstu, je pobegnila v št. Janž na Dolenjskem.

Jeseni 1917. leta sem prišel tja na dopust in župnik Lj. Bajec me je vabil:

»Pridi kaj k meni, imam dobrega vina in imenitnega gosta!«

»Koga?«

»Generala! Le glej, da boš strumen!«

Ko mi je povedal, da je pri njem Krek, nisem več strpel: kar zasukal sem se in šel z njim.

Ne morem povedati, kako mi je bilo, ko sva si z velikim možem pogledala v oči in segla v roko.

»No, le pomenita se kaj — precej pridem!« je dejal prijatelj Bajec in šel v pisarno, kamor ga je nekdo klical.

Krek si je natlačil črno lončeno pipico, kakršna je včasih imela sejmsko ceno treh krajcarjev, meni pa je dal z rdečo pasico izpodrecano smotko.

Dobesedno ne bi mogel navajati vsega pogovora, ki sva ga imela. Vem samo, da je bil prisrčen, neprisiljen, čisto domač.

Seveda sem ga precej vprašal, kar je tačas tiščalo nas vse:

»Kaj bo z nami? Ali bomo čakali Jugoslavijo?«

»Brez skrbi! Tako, kakor nam je bilo, ne bo nikoli več!«

»Torej bolje?«

»O, bolje! Verujem v Jugoslavijo, samo ne vem, koliko je bo in v kaki obliki.«

Razumel sem ga v teku pogovora tako, da je mislil na samostojno Jugoslavijo, v najslabšem primeru pa na trializem in na narodno avtonomijo.

»Ampak težko je prerokovati o tem,« je sklenil in se lotil domače politike.

S čudovito gorkoto je govoril o slovenskem narodu. Pripisoval mu je prav odločilno besedo v svobodni Jugoslaviji, češ, da bi bilo protiprirodno, če bi politično tako zrelo, kulturno tako napredno in gospodarsko tako organizirano ljudstvo ne vplivalo v največji meri na smer v bodočem skupnem državnem življenju... Hrvatje da imajo slab upravni aparat, Srbi, kolikor vemo, je dejal, še slabšega; naše slovensko uradništvo da je v dobri šoli, je idealno in demokratično; hrvatska in srbska inteligenca da ni taka, od nje ni pričakovati kaj prida, preveč je pokvarjena, preveč politikujoča in nedemokratična, predaleč od ljudstva...

Glede strank je dejal, da bodo po vojni morale delati veliko politiko, ki bodi demokratična in državna. Tiste osebne in zoprne gonje ne bo smelo biti. Družiti nas bo morala vse le velika skupna skrb, le velika ljubezen do našega naroda. Velezidajavec nam bo tisti, ki bi narodu jemal ali onečlašal stare svetinje, med katerimi je največja pač naša in naših očetov vera.

To glede vere je parkrat poudaril.

Govoril je, kakor tisti, ki ni navašen bučnih rečenic in ki je v dno srca prepričan o svojem pravu.

Ko sem se po dopustu vrnil v Split, sem znancem pravil, kaj so Krekove misli o naših nalogah po vojni.

Nista pa še minila dva meseca, kar ti je nenadoma završalo po belem Splitu:

»Krek je umrl...!«

Ta vest je nas vse nedopovedno pretresla in potrla. Brez razlike strank in političnega mišljenja so vsi čutili usodno izgubo, pred pričakovano spremembo razmer, ko bi bil Krek najbolj potreben. Po kavarnah, vinarnah, po izprehajališčih in zasebnih družčinah je begala neizmerna žalost in je šlo mnogim kar na jok, kakor na primer donu Brajeviću, med vsemi Dalmatinci največjemu častivcu Krekovemu.

»Kaj bo zdaj? — zdaj?« so vzdihovali.

In ko je Split končno na vse srce, na vse roke v besni radosti objemal zaželeno svobodo — Jugoslavijo, sem iz mnogih ust slišal:

»O, zakaj ni tega čakal Krek, Krek —!«

Ob 125letnici Prešernovega rojstva.

Dne 3. decembra 1925 bo minilo 125 let, odkar se je rodil Slovencem njih prvi veliki pesnik. Danes ne bomo tu obširneje opisovali njegovega življenja, tudi ne bomo premostrivali njegovega ogromnega pomena za naš narod v podrobnostih; saj bo prinesla prva številka novega letnika »Mladike« o Prešernu obširnejši spis v zbirki Slovenskih mož. Nekaj vrstic pa moramo vendar posvetiti že danes Prešernovemu spominu, da ne bodo Mladikarji na dan Prešernovega praznika prebirali »Mladike« brez besede o slavljenju. Sprožiti hočemo samo par misli, ki se nam vsiljujejo prav poseben še v naši dobi, kadar listamo po Prešernovih poezijah.

Prišli smo v skupno državo z brati, ki časte za svoje velikane druge moze. Njih veselje naj bo odslej naše veselje, naša žalost naj bo odslej njihova žalost. Ta skupnost življenja se pa ne nanaša samo na sedanost in prihodnost; raztega se od dne do dne bolj tudi na preteklost. Opravičeno je, da vprašujemo drug drugega: Kakšno doto si prinesel ti v našo zajednico? Kaj naj pričakujemo od tebe na podlagi tvoje preteklosti? In ob takem vprašanju lahko rečemo Slovenci bratom: Glejte, mi imamo med drugim tudi knjižice pesmi, ki nosijo na sebi pečat nesmrtnosti, ker so iz srca svoje kali pognale — in te pesmi bodo po večini v nastopnih letih praznovale druga za drugo stoletnico svojega življenja kot najstarejše klasične pesmi južnih Slovanov! — Po naših šolah se proslavljajo spominski dnevi velikih mož, ki so s svojim

delom na kateremkoli polju bistveno pripomogli k današnjemu kulturnemu stanju južnih Slovanov. Doslej so se nanašale take proslave samo na Srbe; v letošnjem šolskem letu sta se slavila že dva jubileja srbskih književnikov: Njegoša in Daničiča. Prav je, da gojimo hvaležnost do vseh onih, katerih dela sadove uživamo. Radi tega pa pozdravljamo tudi to, kar je sklenil 30. oktobra t. l. odbor naše profesorske organizacije: da bo skušal doseči, da se bo po vseh srednjih šolah v naši državi praznovala 125letnica Prešernovega in Slomškovega rojstva. Tako nam Prešeren dobrih 76 let po smrti pomaga, da skušamo priti v državi do tistega ugleda, ki ga moramo imeti, — ne iz čistihlepnosti, ampak iz skrbi za svoj neoviran razvoj. Kakor bo z Julijinim imenom slovelo Prešernovo ime, tako bo s Prešernovim slovelo tudi naše ime. Med doto, ki smo jo prinesli v državo, mi ponosno pokažemo tudi Prešerna.

Toda ugovarjal nam bo kdo: »Nevarno je, sklicevati se na svoje velike moze. Kaj pa, če nas bo kdo vprašal: »Ali ste vi Prešernov narod? Ali ste vi Prešerna vredni?« Tu pridemo Slovenci v kočljiv položaj, da govorimo pred brati o samih sebi, kako smo upravljali Prešernovo dediščino. Lastna hvala — kolikokrat je to lastna sramotitev! A eno pa smemo reči brez skrbi, da bi nam kdo radi tega očital pretirano samohvalo, smemo reči tem bolj, ker povemo to bolj Prešernu v čast nego samim sebi v hvalo: Slovenci smo bili tako srečni, da smo imeli še pred »pomladjo narodov« (1848) pesnika, ki je stal po umetniški dovršenosti svojih del tako visoko, da se ni mogel od poznejših pesnikov zadovoljiti s povprečnostjo nikdo, kdor je hotel kaj pomeniti, oziroma sploh obstati poleg Prešerna. In tako je Prešernova zasluga, da so morali naši slovstveniki že radi plemenite tekme z njim pošteno napeti ostrino duha in poskusiti globino srca! Lep pregovor pravi, da dovrši veliki mož s spominom nase, česar njegova prisotnost ni mogla doseči. (Der große Mann vollendet durch sein Andenken, was seine Gegenwart nicht vermocht.) Prešeren deluje med nami še vedno s spominom nase.

Ob Prešernovi smrti se je poslovil od njega njegov učenec Anton Aleksander grof Turjaški — znan pod pesniškim imenom Anastasius Grün — s krasno pesmijo Nachruf an Prešern, kjer pravi o našem velikanu: »Dem Volke starb sein Seher.« (Narodu je umrl njegov videc, njegov prerok.) Res, to je bil naš videc, ki nam je ob

čas, ko Ljubljankanke, nemško govorniki umetne, niso brale njegovih pesmi, prerokoval, da se nam bodo vremena zjasnila; ki nas je pred sto leti svaril, naj ne znašamo svojega jezika skupaj kakor srake gnezdo; bil je naš videc, ki ni mogel iti slepo za Vrazom, ki je po Murkovih besedah »upravo tragičan primer pesnika, koji se nije mogao sasvim razviti zato što ni u mladim ni u starijim godinama nije imao svoega prirodnoega književnog jezika«. (Nova Evropa, 11. junija 1922.)

Ko obnavlja A. Grün spomine na svojega nekdanjega učitelja, nam pove tudi, česa sta se s Prešernom skupaj učila. Tistega mesta v omenjeni pesmi ne bo lahko razumel, kdor ni šel skozi humanistično (latinsko-grško) gimnazijo. Grün pravi, da ga je povedel Prešeren iz mračnih dvoran k rajanju Muz v Tiburu (Horac!), k čarobnemu obrežju, kjer se borijo Maronovi junaki (Vergill!), k senčnici, kjer je Tejec stiskal grozdje (Anakreon!). Mnoga mesta v Prešernu nam pričajo, kako je tudi naš mojster izšel iz — antike (grških in rimskih mojstrov); Prešeren nam je prav zgovoren dokaz, kako nadaljuje antika svoje življenje v modernem svetu. Menda se ne bomo dosti motili, če rečemo, da bo takrat, ko bo legel v grob zadnji Slovenec, ki ne bo iskal Mahaona v konverzacijskem slovarju, ampak v Homerju, umrl tudi zadnji, ki bo sposoben Prešerna umeti v celoti, ki bo za pesnikom čutil popoln obseg besed, da bi bilo Julijinega imena bolj škoda pozabiti kakor Delije, Korine in Cintije, Nehote se bo doba, ki bo morebiti v mnogem oziru Prešerna težko dohajala, vpraševala, ali ne sloni dobršen del Prešernove veličine baš na njegovih koreninah v antiki.

Vsekako nam je pa Prešeren dragocen vrevec, iz katerega črpamo Slovenci že sto let in iz katerega bomo črpali skupno s svojimi brati še stoletja.

I. Dolenc.

Šestdesetletnica Lee Fatur.

Dne 14. novembra 1925 je bila šestdesetletnica rojstva naše vrle sotrudnice pisateljice Lee Fatur in štiriinštiridesetletnica, odkar je prišla prvič za pero in stopila v javnost s »Črnim vitezom in hudim grofom« v »Slovenskem gospodarju«. Uredništvo »Mladike« ji ob tem jubileju najpristrčneje čestita. Lea Fatur je, če je katera, svetopisemska »močna žena«, dekle, ki je kot šivilja in gospodinja svojim bratom vse, kar je ustvarjala, pognala zgolj sama iz sebe. Brez šole, brez vodstva je pisala, kakor je zvenela duša temu prirodnemu otroku, ki še

danes — tako sodi sama — ne ume nobene slovnice, in poje, kakor ji je Bog dal. Lea Fatur je bila sotrudnica raznih mesečnikov in več dnevnikov. Njene najboljše spise je prinašal »Dom in svet« in bili so lepi dnevi, ko se je mladina in odrasli svet resnično veselil njenih povesti. »V burji in strasti«, »Za Adrijo«, »V žaru juga« itd. In še sedaj? Lea Fatur neprestano dela, bere, vsak časek si pritrga, da se loti znanstvene knjige, zaeno pa še snuje in ima vse polno samostojnih načrtov. Naj to zadošča. Nočemo več pisati o njenem življenju in delu, zakaj Lea Fatur nam je objavila za januarsko številko 1926 napisati svoj življenjepiš sama. Prepričani smo, da bo tak življenjepiš pravo veselje in užitek za vse naročnike »Mladike«. Naši jubilatki pa kličemo: Mnoga leta bodi še tako mladostnega duha kot si danes, ti hči kršnega Krasa!

Po okrogli zemlji.

Svetovna trgovska mornarica in petrolej.

Po podatkih nekega angleškega časopisa znaša današnja bruto-tonaža svetovne trgovske mornarice 70 milijonov ton, to je za 30 milijonov več nego pred vojno. (Za vsako ladjo namreč uradno ugotovijo, koliko ton tovora more nositi, in skupno število teh ton za eno ali za vse ladje kake države ali pa vsega sveta imenujemo tonažo.) Tonaža ladij, ki uporabljajo tekoče gorivo — nafto ali petrolej — namesto premoega za pogon strojev, znaša 17.154.000 ton, a pred vojno je znašala samo 1300 ton. Od tega odpade na Združene države 9.090.000 ton, na Veliko Britanijo in Irsko pa 4.342.500 ton.

Spričo vedno rastočega avtomobilnega in zračnega prometa, a obenem, kakor povedano, vedno večja tonaža ladij, ki kurijo s tekočim gorivom, je naravno, da je potreba po petroleju in zato tudi proizvodnja petroleja vedno večja, boj zanj pa vedno hujši.

Doslej so Združene države z dvetretjinsko do tričetrtinsko večino na vrhu; za njimi je bila pred vojno prva Rusija, med vojno je pa prevzela njeno mesto Mehika s svojimi čisto novimi vrevci. Sicer odkrijejo v Združenih državah skoro vsako leto še vedno nove vrevce, a v 20 do 30 letih bo pa pri njih pridobivanje petroleja le izčrpano. Zato gledajo s strahom v bodočnost in iščejo nadomestil. Pravijo, da bo v bodoče tista država vladar sveta, ki bo imela največ petroleja na razpolago.

»Spet smo za 60 let prvi na svetu!« Tako je rekel Loyd George po podpisu mirovne pogodbe v Versaillesu, ki je zagotovila Angliji bogate, doslej še ne dosti izčrpane perzijske in mezopotamske (mosulske) petrolejske vrevce, za katere se pa še sedaj bije trd boj med Turčijo, Francijo, Ameriko in Anglijo.

Svetovna proizvodnja petroleja se je sukala v letu 1924 okoli 1 milijarde ton. Od leta 1907 do leta 1923 so pridobili vsega petroleja skupaj okoli 12 milijard ton. Pridobivanje petroleja v Rusiji se spet dviga. Omenjamo, da so prišli tudi v Jugoslaviji (na Hrvaškem) petrolejskim vrevcem na sled. Če se bo izplačalo, bo to seveda velikanskega pomena za naš gospodarski razvoj.

Važno je sledeče: Združene države, ki so največji pridobivatelj in najjačji izvoznik, so obenem tudi največji uvoznik petroleja. A dovolj je, da pogledamo kakovost olja, ki se na ta način izmenjuje, pa je takoj jasno to navidezno protislovje:

Združene države uvozijo 13 milijonov ton petroleja (od tega 10 milijonov ton sirovega, nečistega petroleja), a izvozijo zopet toliko rafiniranega, čistega petroleja z mnogo višjo ceno, tako da presega vrednost izvoženega petroleja vrednost uvoženega za 272 milijonov dolarjev. Uvoz petroleja v Združene države se vrši iz Mehike, ker je to cona, katero lahko izvrstno izkoriščajo Združene države.

Vse to govori za to, da porabijo Združene države same dve tretjini svetovnega pridobivanja petroleja.

Ako bi Amerika hotela, bi mogla v teku enega meseca in še prej ustaviti skoro ves evropski avtomobilski in zračni promet.

Zedinjene države podvzemajo vlastelinsko borbo za petrolej iz bojznosti, da se petrolejske rezerve v njih območju izčrpajo. Evropa se prav tako brani in varuje svoje vrevce že radi tega, ker je v Evropi manj rezerv, a baš radi tega skušajo Angleži ohraniti sebi azijske rezerve, posebno mezopotamske in perzijske.

To je, kakor se vidi, veliko ekonomsko-tehnično-prometno vprašanje in prorokujejo čas, ko bodo vse evropske države silno v skrbeh radi posledic nazadovanja oziroma usahnjenja petrolejskih vrevcev kakor tudi dobave petroleja.

R. F.

Prvi živalski transport v aeroplanu.

Moderna prometna sredstva prodirajo povsod, seznanil se je z njimi tudi najstarejši zoologični vrt na svetu, Schönbrunn. Letos poleti je dobil prvi živalski transport po aeroplanu. Tisti,

ki so se prepeljali, so sami prebivavci višin, mladi cesarski orli od rumunske meje. Prevoz jim ni prav nič škodoval. Pri prihodu v Schönbrunn so bili prav tako lačni kakor v domačih gorah. Cesarski orle je med najlepšimi orli, komaj malo manjši kakor planinski, temnorjave barve, svetle glave in svetlega vratu. Sedaj bodo začeli prevažati z aeroplani tudi druge živali. Zlasti znani Hagenbeck bo to transportno sredstvo izdatno uporabil. Koliko živali mu pogine med potjo, ker je pot predolga in pretežavna; tako je pa transport naenkrat doma, pa če pride tudi iz Afrike.

Kadivci opiuma.

Opium je posušeno mleko nedozorelega maka. Mak raste tudi pri nas in ga ponekod devljejo v štrukelje in potice. Če otroci jedo mnogo makovega peciva — so »pijani«. Tako so trdile že nekdanje matere. In prav so imele. Opium, ki je v maku, omoti. Zato ga rabijo mnogo v zdravilstvu, da bolnik zaspi, da laže prenaša bolečine, zoper krče itd. Seveda ga sme uživati bolnik le po navodilu zdravnikovem. Toda v Evropi se pridelovanje opiuma ne izplača. Tem več pa ga pridelujejo v Aziji: v Indiji, zlasti na Kitajskem. Tam pa ljudje opium zvečijo kot omamljivo sredstvo in ga zlasti še kade. Za kajo namakajo v njem razna zelišča. Kot so pri nas razne beznice in žganjarske žužlje, tako imajo Kitajci krčme-beznice za kajenje opiuma. Kadivci leže in si prižigajo pipe ob majhnih svetilkah, ki noč in dan gore v teh opiumskih žužljah. Po prvih dimih je kadivec kaj dobre volje: vesel postane, zgovoren, dovtipen in svež. Potem omotičen zaspi. Toda drugo jutro ima strašnega mačka. Obup se ga polasča in kmalu zopet prikolovrati nazaj v beznico in uživa strup vnovič. Na ta način ga obsede strašna strast, dokler ga smrt ne reši. Kaja opiuma se je razpasla tudi drugod. Oblasti seveda povesod preganjajo uživanje opiuma, toda človeška pretkanost si poišče kljub temu skrite kleti, koder si pije smrt. — V Aziji pa ga uživajo tudi zmerno kot izdatno poživilo ob napornih potih in težkem delu. Tedaj, trdijo zvedenci, ne škoduje.

Drobtine.

Perpetuum mobile.

S to latinsko besedo imenujemo telo, ki naj bi se samo kar naprej premikalo in bi vse ovire premikanja — trenje, pritisk itd. — premagalo z lastno močjo. Takega telesa ni, in če je pojem nastal,

je nastal le zaradi nepoznavanja naravnih zakonov. V prejšnjih stoletjih so pa trdili, da se to vprašanje more rešiti, in je bilo od 17. do 19. stoletja veliko takih, ki so po svojem zatrdilu perpetuum mobile našli oziroma odkrili. Nekateri so bili navadni sleparji, ki so hoteli edinole lahkovernost občinstva izkoristiti. Bili so pa tudi resni možje, znani učenjaki in raziskovavci, ki so se ukvarjali s tem vprašanjem. Trdno so bili prepričani, da se dá rešiti, in majhni začetni uspehi so jih zmeraj bolj in bolj utrjevali v veri o stroju, ki sam od sebe teče in sam sebe žene.

Danes vemo, da zahteva vsako premikanje neko moč, ki se vedno obnavlja. Stroj porabi energijo, ki se

bile krogle druga proti drugi v določnem razmerju, je ta perpetuum mobile tekel 46 dni; to je objektivna komisija natančno ugotovila. A vendar je trajala vsa slava samo 46 dni; vrh tega je bil pa učinek tudi samo ta, da je gnalo kolo samo sebe, ne pa kakšne druge naprave, kar bi mu šele dalo gospodarsko vrednost.

Pa imamo vendar dva vedno tekoča stroja, ki sta splošno znana in ki ne prestando delata brez vidnega dotoka energije. To sta magnetna igla in pa barometer. A tudi pri njih poznamo vzroke delovanja, čeprav niso vidni: pri magnetni igli zemeljski magnetizem, pri barometru pa gibanje zraka. Razen »kamna modrosti« ni nobenega vprašanja, s katerim bi se bili ljudje

Kitajec si prižiga pipo za opium.

mora vedno nadomeščati in obnavljati. Vsako delo po določenem času od trenja zastane in ga morajo nove sile energije zopet oživiti. Misel o večno tekočem stroju to resnico zanika, in je zato neizpeljiva.

Začetni uspehi nekaterih iznajditeljev se dajo razložiti tako, da so znali trenje in druge ovire omejiti na najmanjšo mero. To pa najlaže dosežemo z nihalom, s težnostjo in sredobežno silo.

Tako je n. pr. neki stroj leta 1704 vzbujal v Parizu splošno pozornost: na stopnjasto kolo so enakomerno padale krogle, ki so se s kolesom vred zavrtle, prišle nazaj in zopet padle, nakar se je igra ponovila. Ker je bilo kolo dobro izravnano, brez posebnega trenja, zaradi zračnega pritiska postavljeno pod steklen zvonec in so

toliko ukvarjali kakor z vprašanjem vedno tekočega stroja. Vprašanje se ne da rešiti, a večno nemirni človeški duh tudi v bodoče ne bo šel mirno mimo njega.

Dr. V. Š.

Kdaj je ženska najlepša,

o tem so se pričkali v zadnjem času na Angleškem. Nekateri so menili, da so ženske najlepše v juliju in avgustu, ker imajo lepe lahke in bele obleke, češ, da ženski ničesar ne pristaja bolje kakor bela obleka. Drugi so pa dejali, da je ženska najlepša pozimi, ker je tedaj največ plesov in prireditev in se tedaj ženske najbolj potrudijo, da so lepo oblečene. A so dejali drugi, da pozimi ženska ne more biti lepa, ker vpliva mraz neugodno na kožo. In slednjic so razsodili,

da je ženska spomladi najlepša, ker tedaj ni premrzlo, da bi imela nos od mraza, tudi ni prevroče, da bi se koža potila, in da so tedaj ženske najbolj sveže in prikupne. A nekdo drugi je pripomnil, da so jeseni ženske najlepše, ker so tedaj najpripravneje oblečene. Mi bi pa dejali, da je ženska najlepša tudi po zunanje tedaj, če ne viha nosu za vsako malenkost, če se venomer ne prička in ne jadikuje za prazen nič, pa bodisi da je to v juliju ali avgustu, ali v maju ali v oktobru ali pa v januarju.

Nove knjige.

Mednarodni semenj za knjige v Firenzi.

Tudi naša država je bila na prvem mednarodnem knjižnem semnju v Firenzi (Fiera internazionale del libro), ki je bil meseca maja 1925, zastopana. Državna tiskarna v Belgradu je ob tej priliki izdala poseben katalog. Prvi članek (pisan v francoščini): zgodovinski razvoj tiskarstva pri Srbih, Hrvatih in Slovencih; pretežno se govori o državni tiskarni v Belgradu. Naš tiskar Mandeljc se tu imenuje: Ivan Emanuel. Drugi članek (ital.): o razvoju in številu časnikov in časopisov v državi SHS (spisal Uroš Džonić). Tretji članek (v francoščini): pregled slovstva Srbov, Hrvatov in Slovencev (spisal Vlast. Matić). Za starejšo dobo dobro. Slovence pozna le malo. O Prešernu pravi: »Ni pesnik globokih misli, pač pa velik umetnik.« Tiskovnih napak kar mrgoli. — Iz kataloga razvidimo, da sta največ razstavila Geza Kon in S. B. Cvijanović iz Belgrada. Mnogo knjigaren in tiskaren iz naše države pa sploh ni bilo zastopanih. Zakaj ne, nam je uganka. Člani odbora za Slovenijo so bili: predsednik dr. Pavel Pestotnik, tajnik Ivan Vavpotič, odborniki: Josip Breznik, Leopold Schwentner, dr. Ivan Lah.

D.

Budučnost. Kalendar za god. 1925. Godina prva. Beograd. Urednik Milan L. Rajić. — Dobili smo v oceno ta koledar (tiskan samo v cirilici). Je svoje vrste zanimivost in — rekel bi — nekaj povsem novega: dočim namreč drugi koledarji pripovedujejo ljudem o vsem, kar se je v preteklem letu zgodilo važnega doma in na tujem, razen tega pa prinašajo še mnogo zabavnega in poučnega gradiva, ima ta »Kalendar« predvsem političen namen in vsebino. Ker se »Mladika« načeloma ne bavi s politiko, se tudi z oceno in vsebino tega koledarja ne more.

Dbv.

About Edm., **Kralj gora.** Iz francoščine prestavila Kristina Hafner. Ljudske knjižnice 20. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. — Na novo oživljena Ljudska knjižnica se izvrstno uvaja. Takoj za Kazanom, volčjim psom, je izšla kot njen 20. zvezek zajemljiva povest o kralju gora. Povest se vrši pri naših sosedih v Grčiji v času po osvoboditvi, ko se država ni mogla na noben način na znotraj urediti, tako da so morale poseči vmes velesile, kj so »varovale« njeno neodvisnost na zunanji in pomagale pri ureditvi na znotraj. V osvobodilnih bojih Grkov proti Turkom (l. 1821—1829) so sodelovale tudi mnogobrojne prostovoljne čete — imenovali so jih palikare ali itlefte —, kj pa po končani vojni nikakor niso hotele razumeti, da je nastopil čas reda in mirnega dela; iz borcev za svobodo so se namreč sprevrčali v navadne tolovaje, ki so prežali na premoženje popotnikov in mirnih prebivavcev; zacvetelo je organizirano roparstvo, kateremu je bila slabotna vlada kos le v majnih meri, posebno še, ker se ni mogla zanašati niti na svoje varnostne čete, ki so bile z roparji pogosto domenjene. S šaljivo, toda jedko satiro nam predstavlja pisatelj te razmere, ko opisuje roparsko četo kralja gora, Hadžija Stavrosa, in usodo treh ujetnikov, ki so zašli v njihove roke. Bravec se izvrstno zabava in ne more jenjati, dokler ni prebral povesti do konca. Knjiga je primerne tudi za mladino. Priporočamo jo vsem knjižnicam in zasebnikom. Knjiga je lepo opremljena in trdo vezana v platno. Jezikovno s prevodom nismo povsem zadovoljni. Zlasti sedaj, ko je knjiga kot ponatisk izšla, bi bilo treba še zadnje pile. Vse založbe naj strogo zahtevajo, da so prevodi res lepi, slovenski; slabe prevode naj gladko odklanjajo. Iz te knjige samo par zgledov: Priprost (prav preprost), vso **svojo** doto nosijo na **svoji** glavi. (Še nikoli nisi slišal, da bi reklo kmečko dekletko: »Ne bom je nosila na **svoji** glavi vode.« — »Mestne deklice jo (doto) **naložijo** pri trgovcih in jo nosijo na **celem** (seveda ne razsekane!) svojem telesu. (Če bi ne umel izvirnika, bi tega stavka sploh ne razumel!) Tujke: stalaktit, toaleta... se morajo v ljudskih knjižnicah umekniti domačim izrazom, ali naj jih prevajavec razloži. »Izgledal je,« ne pišemo več itd.

Že sedaj izdamo, da bo »Mladika« prinašala v prihodnjem letniku »Brus slovenskega jezika«, s katerim bo skušala vsaj glavne hibe pisanja opiliti.

R. C.

Stanko — r v Mariboru. »Pesem«, »Žalost« pa »Jesen« ste nam poslali. Žal — nobene ne moremo sprejeti v »Mladiko«. V »Pesmi« pravite:

Objela me je pesem mesečine...
z dlanjo si zaslanjam oči,
da se zasanjam v srebrne daljine.

Prav ko takrat vse takó:
mesečina, povsod mesečina,
in nad mano tiho nebó...

Prav ko takrat vse takó:
nejasno hrepenenje z mano
in sladke nade, ki v srcu mro
za boleznijo neznanó...

Oprostite, v teh vrsticah vidim jaz neko veliko laž, ki se je pa Vi še ne zavedate: človek se neprestano spreminja in pojmi se mu vedno bolj jasno, pa tudi hrepenenje je od dne do dne določnejše; Vi pa požete, da je še vse ko takrat: vse nejasno in da svoje boleznijo še vedno ne poznate. Dokaz, da Vam pesmica ni prišla iz srca. Nerresnična je tudi Vaša »Žalost«:

Solnce, skrij se za oblake, skrij,
v mrak zagрни se azur nebá,
da pozabim bol srca,
plahe slutnje bližnjih dni...

Kakó naj pozabimo nekaj, kar šele pride?! Besede so priučene. Zdi se mi vendar, da tli v Vas pesniški dar. Svetujem Vam: samoopazovanje! Peti resnična čustva! Lepota namreč je slika — resničnosti.

P. M. na Koroškem. V oktobrski številki smo Vam že nekoliko odgovorili. Žal, tudi Vašega »Potoka« ne moremo uvrstiti v pesniški del lista. Kako tudi? Potok, pravite, ostane vedno tu, a voda naprej hiti; tako je Vaše telo, pravite, prikovano, a duh hiti naprej... Tudi, ako bi namesto »potok« rabili »strugo«, bi bila primera še vedno slaba, nepesniška.

Samorad v Kranju. Vaša »Slovenska kraljica« je še zelo zmedena stvarca, zmedena po vsebini kakor po obliki. Take se »kruti Italijan« ne bo ustrašil. O »Sošolki« ni da bi govoril.

*

Zadnja številka letošnje »Mladike« in z njo tudi »Mladikarjevih odgovorov«! S strahom gleda Krivogled na preteklo leto nazaj. Bila je pomlad, prišlo je poletje, za njim jesen in zdaj je — zima. Bilo je brstja in cvetja (nekaj ga je še zdaj v miznici za prihodnjic!), a prišla je slana in vse se je osulo. Koliko strtih nad, strtih src! Če S. Gregorčič poje:

En hud pogled — srce mrje...

kaj šele: en k r i v pogled!!

Krivogled se dobro zaveda, da je bila skozi vse leto njegova kritika zgolj nikalna, zmerom le: v Vaši pesmi ni logike, v Vaši pesmi ni resničnosti itd.; zmerom je le podirala, ni pa zidala. Lažje je namreč prvo ko drugo. Zato tudi ni čuda, če je bilo tako malo pridelka; mlatili smo, a v kaščo smo malo, malo spravili. Kakšna je taka mlatev? In kje je krivda, samo pri mlatiču ali tudi pri snopih?

Krivogled.

V novembrski številki je Krivogled potožil, da so ga neki navihanci »na led speljali« in mu podteknili v oceno že natisnjene pesmi. Tudi glavni urednik je dal natisniti pesem »Kraško dekle«, ki je že pred meseci izšla v »Vigredi«, toda ne iz »Vigredi«, ampak po dopisnem rokopisu, ki je točno rokopis avtorice. Ali se je zmotila in poslala pesem na obe plati? Kaj naj ob tem rečemo? Naš odgovor je ta:

1. Rod neduhovitih navihancev ne bo nikdar izmrl.

2. Če je pesem natisnjena, ji to še nikakor ne podeli spričevala, da je tudi res dobra pesem. Če naš Krivogled tako pesem prekrtachi, ima prav. Če jih še dobi, jih bo pa še.

Urednik.

Naše slike.

»S v. M i k l a v ž.« Že v novembrski številki »Mladike« smo opozorili na to, kako se je holandsko slikarstvo v 17. stoletju tesno oklenilo narave, kako je rado upodabljalo vse raznolike pojave iz življenja človeka in nature. Tudi slika »Sv. Miklavž« je primer teh težej tiste dobe. Naslikal jo je Holanec Jan Steen, ki se je rodil v Leydenu okrog l. 1626 in je tamkaj tudi umrl l. 1679, človek nemirnega in nesrečnega življenja, ki je bil v večnih denarnih stiskah in dolgovi, ki

so mu prodali vse imetje na javni dražbi, ki se je poskušal tudi kot pivovarec in gostilničar, toda ni bil drugega nego slikar, in sicer eden najboljših in najdelavnejših, kar jih je imela Holandija v 17. stoletju. — »Sv. Miklavž« je prizorček iz družinskega življenja. Rano zimsko jutro je, starši in otroci so toplo oblečeni in se zbirajo okrog velikega kamina, ki stoji zadaj na desni, zunaj se vidijo skozi visoka okna gole veje dreves. Snoči je nosil sv. Miklavž. Otroci so mu bili nastavili vse, kar se je dalo porabiti, črevlje, koše, klobuke, in svetnik se je dobro izkazal. Prinesel jim je igrač, kolačev, sadja, po vsej družinski sobi je polno njegovih darov. Obrazi otrok žarijo od veselja, le najstarejši sin, tisti na levi, odrasel deček, ki se že bliža »nerodnim letom«, ta jo je skupil. V črevelj, ki ga je bil nastavil, je svetnik položil samo šibo, ki jo drugi s posmehom kažejo negodniku. — Slika družinske sreče in izborna predstavica holandskega »žanra«, katerega najboljši zastopnik je bil morda prav Jan Steen.

Kralja. Po vsem Slovenskem in tudi v Čehih in Srbih sta poznana naša dva mlada umetnika Tone in Franc Kralj. Nihče nima toliko mladih častivcev kot ta dva in nihče toliko nasprotnikov. Pišejo za in proti, hvalijo in obsojajo ju. »Mladika« ni strokovni list za umetnine in zato ne bo hvalila ne grajala, prinaša pa to pot podobi dveh kipov, da naši bravci vidijo vsaj po en zgled od vsakega umetnika.

Za umevanje sodobnih načinov, kako nekateri slikarji in kiparji upodabljajo, bi omenili tole: Kakor so v svetu vedno revolucije bile, so in bodo, tako tudi v umetniškem svetu ni nikoli miru. Človeški duh išče, išče in se seveda često moti in blodi; kakor vsaka revolucija rodi zlo, usedlina pa je vselej nekaj dobrega, tako so tudi vse revolucije v umetnosti rodile mnogo zablod, ali na vse zadnje pa so se duhovi umirili, ustalili in so sadovi vsekako pokazali, da se je umetnost razgibala za korak naprej. Polpretekla doba je slikala po naravi — hotela je podati zunanost prav točno, zanemarjala pa je duševnost, notranjost. Mladi pa so zavrgli stare oblike in so sklenili porabiti in izrabitati telesnost samo v toliko, da so z njo izrazili duševnost (strast, čuvstva), in jim je bila zunanja oblika kot taka, da bi bila n a r a v n a, deveta briga. Če ogledujemo stare cerkvene slike, stavbe ali oltarje, vidimo takoj, da je v njih, kakor so si različne, vendar nekaj posebnega, živega, duhovnega,

dočim so skoro vse cerkvene slike po Šubicu in Groharju brez prave duševnosti. Navadno so slabi posnetki, zglajene podobice brez moči in življenja — brez umetniške vrednosti. Zato je bila revolucija potrebna. Nikakor pa ni to še ustaljena pridobitev. Najhujši revolucionarji pri velikih narodih so, če so bili res veliki duhovi, že našli svoj mir, svojo pot in se izražajo povsem drugače, blizu morda nekdanjim klasikom, vendarle čisto po novem, svojski. Prepričani smo, da bodo tudi naši sodobni prevratniki, ki so res talenti in resni, našli umirjeno pot in svojski način upodabljanja, ki ne bo več tako odbijal pretežne večine kot sedaj. Dva taka umetnika-prevratnika, nadarjena, podjetna, delavna sta oba Kralja. Poglejmo naši sliki: Razpelo je kip trpečega Zveličarja na križu. Stoji ob poti iz Begunj, proti Lescam. Kupil ga je in dal postaviti Ivan Avsenek. (Naša slika je posnela kip že v kiparjevi delavnici, zato je v ozadju polno drugih slik in osnutkov, ki ne spadajo sem.) Nekaj nenavadnega se nam zdi prvi hip. Zaboli nas, ko zagledamo noge, roke, lice. Takega Križanega nismo vajeni. Grd se nam zazdi in skoro jezni smo na kiparja, zakaj je naredil takega. Zakaj? Kipar je hotel izraziti strahotne bolečine, ki jih je trpel Zveličar ob križanju: vse telo je bilo razvlečeno, vsi sklepi raztrgani, vse kite razsekane: Glejte, ali je podoben človeku? kakor pravi sv. pismo. Poleg telesnih bolečin je bila še hujša srčna bolečina Križanega: »Moj Bog, zakaj si me zapustil?« Vso to strahoto dušnega in telesnega trpljenja je hotel kipar upodobiti na kipu. Koliko se mu je to posrečilo, ne bomo ugotavljali, tudi ne, koliko zadošča vsem umetniškim zakonom. — Drugi kip, Franceta Kralja, predstavlja Marijo, ki pestuje Jezuščka. Kip je iz marmorja, in sicer iz peterih različnih vrst, da je kakor poslikan; toda barve so prirodne, kakršen je kamen. Kip je last Karla Kregarja v Ljubljani. Ko je bil na razstavi v Belgradu (že takrat last Kregarjeva), ga je hotela vlada kupiti. Marijin izraz je čuda resen in poln skrbi. Nekako srepo gleda v daljavo, z nogo tre kačo in gre preko nje. Dete Jezus se pa tesno stiska k Materi, ki ga ščiti kot predragoceni zaklad. Ta kip splošno umeva vsak preprost gledavec, le Marijin obraz se zdi — premalo lep, prestrog. Kipar je hotel prav v tej resnobi podati čustvo Marije, ki v ljubezni in skrbnem strahu čuva svoje Dete — večno nedolžnost — pred kačo strupenega sovraštva.

GOSPODAR IN GOSPODINJA

Vrt.

Vinska trta.

Vinske trte navadno ne prištevamo k sadnemu drevju. Njene plodove — grozdje — predelajo, vsaj pri nas, vse v vino. Če pa pomislimo, da rodi sad, ki ga niti po zunanji lepoti niti po okusu ne dosega noben drug sadež naših krajev, smatramo lahko tudi vinsko trto za sadno rastlino. Saj po mnogih krajih goje grozdje tudi za uživanje v presnem, prirodnem stanju, kakor katerokoli drugo sadje.

Pri nas vinska trta na planem ne raste in ne rodi povsod kakor navadna sadna plemena. Ako jo pa gojimo v zavetnih legah, ob solnčnih stenah poslopij, pa lahko pridelamo povsod krasno grozdje, ki popolnoma dozori in glede okusa prav nič ne zaostaja za grozdem iz vinorodnih krajev. Treba je samo izbrati rane namizne sorte in trto pravilno gojiti v obliki špalirja ali brajde.

Za trtne špalirje vzemimo enoletne ali kvečjemu dveletne trte, cepljene na ameriški podlagi. Dobimo jih lahko vsako pomlad iz kake trtnice, katerih imamo tudi v Sloveniji več. Izmed neštetihi sort so za naš namen posebno priporočene sledeče:

Bela žlahtnina ali španjol z velikimi, rumenimi, na solnčni strani zagorelimi grozdi s trdimi, sladkimi jagodami; rdeča žlahtnina je podobna prejšnji, le da ima rdeče grozdje; modra portugalka je sorta močne rasti in prav dobre in rane rodovitnosti. Grozdi so veliki in prijetnega sladkega okusa. Prav dobre rane sorte bi bile še: kraljeva madlena (bela), rani malenger (bel), rani rdeči veltlinec in rani črni burgundec. Pri nas tako radi sade za trtne špalirje izabelo. Toda škoda za vsak prostorček, ki ga zavzema ta divjak, čigar sadež ni za nobeno rabo.

Žlahtna vinska trta potrebuje zelo gnojno, na globoko obdelano (rigolano) zemljo. Ob steni, kjer bomo sadili trtne špalirje, prekopljemo zemljo že jeseni ali pozimi najmanj 60 cm na globoko in toliko na široko, da pride zunanji rob prekopane ploskve precej izpod strešnega kapa. Zemljo pa obračajmo tako, da podkopljemo vrhnjo rodovitno prst v tisto globino, kamor bodo prišle spodnje korenine

mlade trte-sajenke. To je prilično 25—30 cm pod površino. Ako zemlja ni dovolj rodovitna, jo moramo izboljšati s kompostom ali predelanim hlevskim gnojem.

Trte sadimo le spomladi aprila meseca. Tik preden cepljenko posadimo, ji skrajšamo spodnje korenine na 8 do 10 cm; vse druge pa, ki se nahajajo više, popolnoma porežemo. Nadzemljski del obrežemo tako, da pustimo samo eno žlahtno mladiko, ki jo pa skrajšamo na eno samo, kvečjemu na dve očesi. Nato naredimo ob zidu, kjer bo trta rastle, poševno na ven tako globoko jamo, kakor je trta dolga. Na dno vržemo lopato najboljše prsti in nanjo postavimo trto, jo nagremo proti zidu ter naravnoma koreninice enakomerno na vse strani in jih pokrijemo z rahlo, dobro prstjo, ki jo z nogo čvrsto pritismo na korenine. Nazadnje zasujemo jamo z dobro prstjo in če se nam zdi potrebno, trto zalijemo. Pri pravilno posajeni trti ob zidu, morajo priti korenine precej daleč od zidu, žlahtni čepek pa naj gleda iz zemlje prav blizu stene. Da se ne zasušijo, ga pokrijemo nekaj centimetrov na visoko z rahlo prstjo, ki jo odstranimo šele potem, ko začne trta odganjati.

Kdor hoče imeti ob steni rodovitno trto, ki naj pa obenem tudi krasi poslopije, jo mora gojiti v primernih oblikah, ne pa tako kakor je povčini navada, da pustijo trto rasti in divjati kakor sama hoče. Za visoke stene je najprikladnejša oblika pokončni kordon. Ob nizkih zidovih bomo gojili pa vodoravne kordone. Na gladkih, vsaj 2—3 m visokih stenah posadimo za pokončne kordone na vsak meter po eno trto. Kjer so pa v stenah okna, se jih moramo izogniti in bomo določili število trt po širini zidu med okni.

Obrezovanje in negovanje trtnih kordonov je tako preprosto, da ga vsakdo lahko pogodi, ako ima le količkan zanimanja in dobre volje ter nekoliko potrpljenja in vztrajnosti. Zlasti obrezovanje trte je mnogo preprostejše nego obrezovanje jabolčnih

in hruškovih špalirjev, ker se izvršuje vse po enem kopitu.

Za pokončne ali navpične kordone napeljemo navpično po zidu železno 2—3 mm debelo pocinkano žico ali pa pritrdimo lesene šibke remeljne. Kjer pa hočemo gojiti vodoravne kordone, napnemo žico v vodoravni smeri. Včasih združimo na eni trti obe obliki na ta način, da vzgojimo spodnji del trte v navpični kordon; ko nam pa zmanjka na višavo prostora, obrnemo trto v vodoravno smer na eno ali pa hkrati na dve strani.

Sedaj pa k odgoji! Prvo leto, ko trto posadimo, pustimo rasti vse poganjke iz žlahtnega čepeka in jih privezujemo na žico ali remelj. Drugo leto februarja ali marca meseca trto obrežemo. Pustimo ji samo eno, in sicer najkrepkejšo mladiko, ki jo skrajšamo na dve očesi (čep). Maja meseca odstranimo vse poganjke razen tistih dveh, ki sta zrastle iz očes na čepu. Čez leto privezujemo ta dva poganjka na žico ali remelj. Tretje leto spomladi trto obrežemo tako, da pustimo zopet samo močnejšo izmed obeh mladik in jo skrajšamo na pet očes. Poganjke iz teh petih očes pustimo izpočetka neovirano rasti, vse druge pa čimprej potrgamo. Vrhni poganjek privezujemo navpično, spodnje štiri pa poševno na obe strani (izmenoma dva na desno, dva na levo). Junija meseca skrajšamo stranske štiri poganjke na 60 cm. Ko zopet odženejo, odščipnemo novi poganjek do prvega lista. Tudi voditeljico (vrhni poganjek) skrajšamo nad desetim listom, toda šele avgusta meseca.

Četrto pomlad skrajšamo vrhnjo mladiko na 5—7 očes. Stranske mladike pa obrežemo na čepe z dvema očesoma. Vse drugo se ponavlja kakor v prejšnjem letu. Petoinnaslednjem letu obrežemo voditeljico vedno na 5—7 očes. Iz stranskih čepov zraste vsako leto praviloma po dva poganjka. Od teh enega — in sicer, če mogoče, zgornjega — s starino vred odrežemo, drugega pa redno skrajšamo na dve očesi. Tako se trta vsako leto podaljša za 5—7 členov in za 4—6 čepov. Trte, ki močno rastejo, obrežemo lahko tudi na napence ali šparone. Namesto običajnih kratkih čepov, pustimo tu in tam po kako daljšo mladiko s 4—5 očesi in jo privijemo v vodoravno lego na desno ali levo od

trtnega debla. Poleg vsakega napnenca pa moramo pustiti tudi čep z dvema očesoma, da dobimo rodni les za naslednje leto. — Tako obrezujemo in gojimo navpične kordone. Obrezovanje vodoravnega kordona se v bistvu prav nič ne loči od opisane načina. Razlika je samo ta, da privezujemo voditeljico pri vodoravnem kordonu v vodoravni smeri, stranske poganjke pa navzgor, navpično na trtno deblo. Kar se tiče skrajševanja poganjkov med letom, velja tisto, kar je bilo povedano že pri obrezovanju v tretjem letu. — Trta rodi samo na mladikah, ki so pognale iz lesa prejšnjega leta. Poganjki iz starine so nerodovitni. To velja upoštevati pri obrezovanju.

Končno pa še nekaj zelo važnega! Od vinske trte bomo imeli dovoljen pridelek le tedaj, ako jo bomo redno močno gnojili in pa varovali pred zajedavci. Najboljši gnoj za trtne špalirje je predelan hlevski gnoj ali pa kompost. Gnoj podkopljimo k trtam v jeseni, in sicer toliko stran od debla, da bo prišel v bližino skrajnih korenin. Tudi zalivanje z gnojnico jim jako prija. — Palež in grozdna plesen sta najnevarnejši trtni bolezn. Proti paležu se uspešno borimo z modro galico, proti plesni pa z žveplenim prahom. Z 1—1½ odstotno raztopino modre galice in apna škropimo trte večkrat na leto, in sicer prvič spomladi, ko so poganjki prilično 20 cm dolgi, in potem še na vsaka dva tedna, dokler trta najbolj raste, kar traja nekako do konca julija. Z žveplom prašimo trte prvič, ko so poganjki 10 cm dolgi, potem tik pred cvetjem in kmalu po cvetju. Ko bi se pozneje bolezen vendarle pokazala, žveplamo še enkrat. Žveplo učinkuje le tedaj, ako prašimo z njim ob lepem, soparnem vremenu. M. H.

Mati.

Vpliv šole na telesni razvoj otroka.

Kakor uči izkušnja in kakor so dognali zdravniki, vpliva šola prav neugodno na otrokovo rast. Otrok preveč sedi, se premalo giblje, nasprotno pa možgani preveč delujejo. Zatorej se otrokovo telo ne more enotno razvijati in raste najbolj v dobi počitnic, a se premalo razvija med šolskim letom. Zato delajo na to, da bi bilo otrokovo duševno in telesno delovanje v istem razmerju. Da ne bi bil otrok koj pri vstopu v šolo preobložen z učenjem in da bi se tudi med šolskimi urami utegnil gibati na sve-

žem zraku. Vse to seveda ni tolikega pomena za šole na kmetih, pač pa so mestni otroci v veliki nevarnosti. Domače stanovanje je navadno tesno in zatohlo, izprehodov ni ali pa starši ne utegnejo z otroki zdoma. In če pridenemo tem nedostatkem še pretirano sedenje v šoli in čezmerno učenje in napenjanje možganov, je zares treba misliti na to, da nam otroci ne bodo hirali in ne zaostajali v rasti. Ne trdimo, da so bile nekaj šole lažje. Toda krepkejši rod je bil, ki je kaj prenesel. Tudi zelo dvomimo, če so sedanji učni redi pametni, ko mora često otrok po celih pet ur zapored presedeti v šoli. Preutrujen tudi doma ne stori ničesar. Dolžnost države je, da poskrbi za modro šolsko vzgojo otrok, saj bodo zdravi državljani le njej v korist. K.

Kosmetika.

Lea Fatur.

Suši in debelušci.

(Konec.)

»Debela, debela kot polh,« poje že naš fant, ni pa navdušen za deklet, ki je le preokroglo.

Ni se učil pravil o lepoti. Vendar pozna mejo med jedro polnoto oblik in med prikupno in odurno zunanostjo.

»Seveda!« bo rekel kak boter debeluh, »fant je mlad in ne ve, kaj je vredna debelost. Le pogledj krog sebe, pa boš videl, da so debelušci sami težki možje in debeluške le veljavne žene. Kaj naj bo gospod župan ali pa botra mlinarica kakor mestna trska?« — Redi se samo tisti, ki se more s čim rediti, z zalito postavo pokaže mogočnej svojo veljavo. Kaj vse pove beseda »debel«, »debela!« Pošten in pravi Slovenec jo izgovarja s preudarkom, ki naglašja spoštovanje do debelosti sploh in potem še spoštovanje do vseh dobrin, ki jih zahteva debelost. Obilnost postave pa jasno kaže obilnost vsega drugega.

Ni tako samo pri divjakih in pri nas. Francoz ocenjuje vzhajajoči trebušček z besedo »embonpoint«, kar pomeni toliko, kakor da je trebušnik bogat. O Nemcih je pisal dr. Niemayer pred vojno, da je (takratna) sedanost tako zaljubljena v tolsta lica in volovji vrat, da so ljudje izgubili merilo za znake zdravja in pomilujejo človeka, ki si zna ohraniti z zdržnim življenjem svojo pravilno postavu. In dostavlja: »Francozi so ocenili leta 1871 take obraze pravilno z izrazom: »Tête

carrée«. Dr. Klenke pripominja, da se je pojem, ki pravi, da pomeni debelost tudi blagostanje in obilico jedi, tako vživel v dušo Nemcev, da si preprost človek ne more misliti, da bi bila mesarica ali pekarica drugačna kakor debela; taki so tudi župani majhnih in velikih mest in visoke osebe sploh. Ako vidi preprost človek osebo, ki je na zelo visokem mestu in ki bi morala po njegovem mnenju biti tudi temu primerno velika in široka, in ako se prepriča, da je ta oseba drobna in neznatna, potem izgubi že kar vse spoštovanje.

Pa tudi italijanska komora se mora odlikovati s širino telesa in vzklik: »Ma che grassa!« je tudi pri Italijanih poklon. Menda ni nikjer tako debelih žensk, kakor so nekatere v obmorskih mestih. Na Reki smo občudovali pred petdesetimi leti gostilničarko »Pri tri-pah«, ki je bila sama mast in se je obračala bolj počasi. Na Nemškem se je valilo včasih iz pivovarn mnogo živih sodov, oči so bile zakopane nekje globoko v masti, lica so visela v vrat, vrat v prsi, mehaste prsi na mehast trebuh — in noge, ubožice, ki se niso mogle tako zrediti, da bi nosile brez težave nenaravno težo!

Debelina, ki je prehuda, je prava skaza in nadloga. Predebel človek — posebno ženska — ni videti nikdar posebno čist. Predebel človek diha kakor meh, glas mu prihaja globoko iz masti, neroden je za delo, težko leži in še teže vstaja. Vse hujša je debelost kakor koščenenost; če se pokaže sušec v veliki družbi, ga pač pomilovalno pogledujejo, a če morajo trije in štirje mašiti kakega debelušca na vlak ali na voz — se grohotajo vsi.

Res je bilo včasih več debelih ljudi kakor naše dni, in stari zapiski nam naštevajo čudne številke. Bila je pa drugačna hrana in so bile druge razmere. Zjutraj ovsene in prežgane, vinske ali olove juhe ter sir in meso so redili, zdaj nas sušita kava in čaj. Življenje je bilo bolj stalno in mirno, bil je velik dogodek, če je prišel kak kramar skozi vas, in marsikdo ni prišel nikdar iz svoje vasi in v mestu iz svoje ulice.

Debel moški ni lep, vendar ni tako oduren kakor predebela ženska. Do te mode, ki je jela slačiti in razpenjati, se nismo tako zgražali radj debelušic. Saj so se oblačile večinoma primerno v gladke živote in v blago zamolke barve in so stiskale — seveda sebi v veliko muko — svojo obilnost v modrček. V priznanju, da je vitkost postave nekaj lepega, so mučile šiviljo

in zahtevale, da jih naredi tenke — a težko je obličiti život ženski, ki nima ne hrbta ne pasu, ampak le maščobo. Pri marsikateri taki ženski sta vlekli dve osebi modrc skupaj. Pri sedanji modi so prišle debelušice do velikih olajšav. Prisvojile so si brez pomiselka modo, ki je mišljena za vitke in lepe postave — in vsak ve, kako zoprni je pogled na predebelo žensko, ki ji pokriva debelost tenka, ohlapna oblekca komaj za silo. Tukaj bi morale biti šivilje bolj previdne. Ohlapnost in žive, kričeče barve, pas tam nekje v boku, ni za obilnost. Tudi meča nog niso lepa, če so pretenka; če so preveč zalita, so naravnost grda. Dr. Martens piše o Kanadčankah, da sedejo in kažejo meča in bedra, ker je krilce tako zelo kratko! In dostavlja, da imajo tako zalita bedra in noge, da nikakor ne ustrezajo pravilom lepote. Samo v vitkosti je lepota.

Bodi torej debelost še tako imenitna in beseda izgovorjena s še tako močnim poudarkom — kadar je prehuda, ni samo nedostatek v lepoti, ampak je naravnost pogrda. In kakor je huda koščenoš le redkoma znak zdravja, tako pove prevelika debelost, da peša kri, z debelosti se razvije bolezen debelica, ki se ozdravi težko, če si zamudil pravi čas; vse, kar uživa bolnik, se izpreminja v tolščo, kri se kvari, človek umrje. Noben debelušec ne dočaka visoke starosti in debelih otrok umrje več kakor suhih.

Debelica je lahko podedovana ali pridobljena z življenjem, ki pospešuje to bolezen; lahko si tudi nagnjen k tej bolezni in jo pospešuješ z uživanjem hrane, ki tvori preveč tolšče, s sedenjem v toplih prostorih itd.

Pravi vzrok bolezni je tudi tukaj neredno delovanje prebavil; pri debelini izdelujejo jetra nenavadno veliko žolča in trebušna slinavka izločuje preveč. Po novejših preiskavah je tudi stanje golšne žleze, ki vpliva na kri.

Ženska je debelosti že od narave bolj blizu. Otrok je rad debel, dokler ne pride v leta razvoja; ko pride v zrela leta, se debeli in se zopet suši na starost. Žene, ki nimajo otrok, vdove, stara dekleta, se začno v neki dobi življenja rediti; to je navadno in naravno, a je vendar dokaz, da zastaja redno presnavljanje v krvi.

Mlad človek, ki je pred 30. letom predebel za to leto, ne živi prav ali pa ima podedovano nagnjenje za debelico.

Kadarkoli je sumljivo naglo in preobilo debelenje, je treba z d r a v n i k a

in p a m e t n e g a z d r a v l j e n j a. Debelica se nikakor ne da odpraviti hitro, čim bolj je napredovala bolezen, bolj je opešala kri.

V začetku debelenja je prebava še redna, bolj ko prihaja mast, bolj ko pritiska na jetra, pljuča in srce, bolj peša prebava. Bolnik ni ješč, toda vse, kar poje, se izpreminja v mast, ker se presnavljanje ne vrši več v pravem redu, pljuča se ne morejo širiti, jetra ne delati, v krvi se nabira gramota (ljudski izraz za strupene snovi). Debelost zaliva lica in vrat, sili v prsi in pas, obtežuje trebuh in zavije vse telo v plast masti. Gibanje je težko, mišice opešajo. Ležanje je bolniku v muko, srce razgraja, dihanje dela težave, večkrat grozi omotica; pot, nadležen in hudega duha, lepi na koži, prikažejo se rdeče, okrogle pike, izpuščaji, tudi debele otekline, posebno še na spodnjem delu telesa.

Debelica je zdravnikova stvar, a tudi sicer naj ne odpravlja debelosti nihče sam. Marsikatera deklica ali žena je končala v mukah svoje mlado življenje, ker se ji je zdelo, da je predebela, ali ker je zahtevala moda vitkost, kakor je to v zadnjih letih. Zaradi sedanje mode bo nosila še marsikatera posledice, ker si ženske kupujejo različna, tajna zdravila in pijejo tudi močan kis, izkuho kalug, ki vsebuje jod in lahko škoduje; krči, maternične bolezni in jetika so posledice takega uživanja. Grofica Bojersdorf se je bila začela rediti; bala se je, da ne bi izgubila radi tega ljubezen svojega moža. Ker ji niso dali zdravnik dovolj močnega zdravila, se je obrnila na neko vračarico. Grofica je plačala svojo — izobražene gospe nevredno — neprevidnost s smrtjo v hudih mukah. Brezvestna ženska ji je dala na kisu raztopljenega zelenega volka.

V vsakem takem leku je kaj škodljivega, bodisi da je jod, aloa, živo srebro ali močne soli. Pameten človek si ne naroča lekov iz časopisnih reklam in ne uživa, česar ne pozna. Tudi ne učinkuje isti lek enako na vse; kar ni škodilo tvoji znanki, lahko škoduje tebi.

Na kmetih hvalijo pogosto lecijanov (encianov) čaj, da prežene preveliko debelost; o kafri gre glas, da izginja, in kdor jo nosi pri sebi, da tudi izginja kakor kafa.

So pa naravni in neškodljivi pripomočki, da se ubraniš ali rešiš prehude debelosti, ki naredi človeka tudi sitnega in ne samo nerodnega. Že v pravadnih časih je mučil svet strah pred

mastjo. Stari grški zdravnik Hipokrat je svetoval takim ljudem trdo ležišče, dosti hoje in gibanja na prostem. Neki drugi pradavni zdravnik je pošiljal debelušce na solnce in naročal, naj si tarejo telo vsak dan močno s suho brisačo. Krepek je odlok dr. Ungerja: »Sekaj podnevi drva, ponoči studiraj algebro. Temu se ne more upirati noben trebušček.« Gotovo ni boljšega zdravila za vse debelušce in one, ki sedijo po uradih, kakor sekanje drv.

V nekem šolskem berilu je bila zgodba o bogatem debelušču, ki ga je jezilo vse na svetu. Poklical je slavnega zdravnika. Recept je bil: »Sekaj vsak dan dve uri drva in hodi dve uri po solncu.« Prvi dan se je debeluh mučil in stokal pri delu in hoji, drugi dan je šlo že laže, in v 14 dneh je bil lahek in vesel.

Delo in gibanje! To je največja zavora pri debelenju. Ne smeš pa čakati, da se ne razvije iz debelosti debelica. Kadar pritiska mast na pljuča in na srce, ne morejo delati pljuča, kri slabi vedno bolj in vsa hrana se izpreminja v novo mast.

Delaj duševno in telesno! Spanja je dovolj 6—7 ur, popoldansko spanje je škodljivo. Preženeš ga s požirkom močne kave. Ogiblji se mastnega mesa, masti, mleka, jajčjega rumenjaka, ki ima v sebi dosti olja, močnatih jedi, sladkih jedi — sploh vsega, kar vsebuje tolščo, škrob in sladkor. Tudi tople pijače redijo.

Vsak bolnik je drugače ustvarjen, zato naročajo zdravniki temu debelušču samo pusto meso za hrano, drugi sme uživati bolj različne jedi; temu dovoli zdravnik pijačo, drugi se je mora ogibati; temu pomagajo mrzle kopeli, drugi se oddahne, ko je izgubil v parni kopeli nekaj kilogramov potu. V vročo kopel pa ne sme debelušec, ki mu je opešalo srce, zato naj se ne loti na lastno roko takih kopeli. Premožni debelušci puščajo svojo mast in svoj denar v svetovnoznanih kopalnicah, kakor v Kisinskih, Marijinih topličah, Emskih in Kreuznaških. Najbolj slavne in učinkovite od vseh so za debelost Karlove vari.

Mnogi debelušci si pokvarijo prebavila do kraja, ker jemljejo kar na svojo roko močna čistila in pijejo vsak dan take izkuhe. Gledati je res treba, da je vse v redu, treba pa je tudi pomisliti, da gre s potom tudi dosti ven. Če greš v parno kopel in piješ nato še odvajalno vodo, je to prehudo; če manj ješ in se dosti giblješ, se ni treba vedno zalivati s kako kislom vodo, aloo in s podobnim.

Kuharica.

Zrak in gibanje! Zmernost v hrani! To so zdravniki že od nekdaj priporočali. Taki nauki so šli in gredo mimo gluhih ušes. Završalo pa je po svetu in razveselilo so se bratje trebušci, ko je objavil Vogel, profesor v Halle, pismo Angleža Bantinga. Odprto pismo, ki ga je naslovil Banting na svoje rojake, da jim pove, kako se je povrnila njemu, petinšestdesetletnemu, mladostna čilost, ko se je iznebil nad 50 funtov svoje debeline.

Banting je meril $165\frac{1}{2}$ cm in je tehtal l. 1863 183 funtov. Torej več kakor 50 funtov čez normalno mero. Mogoče je slišal Banting kaj o teoriji, po kateri ne zmagujejo jetra in pljuča preobilne kurjave, ki jo prinaša hrana iz mleka, krompirja, kruha, sočivja in maščob. Še celo repa in korenje nista pri tem nedolžna, dasi se pritožuje suho dekle, da so »slabo življenje« in ne dajo loja. Vse pa, kar ne izgori pri dihanju in česar ne predelajo jetra, se izpreminja v toščo.

Banting je uravnal svojo hrano tako, da je bil njen poglaviti del meso, poleg tega malo lahke zelenjave, pil je samo kavo, čaj ali rdeče vino. Uspeh je bil tak, da je shujšal od majnika do avgusta za 32 funtov, od avgusta do septembra pa za 19 funtov.

Nov evangelij se je razširil hitro po svetu in brezumno posnemanje Bantinga je spravilo marsikoga v grob, kakor pripoveduje dr. Klenke: »Kdor se je debelil radi dobrega življenja, je prenesel nagel preobrat v svoji prehrani in v svojih navadah, kdor se je pa debelil zaradi prirojene ali privzgojene napake v krvi, je naglo opešal in dobil sušico ali kaj drugega. Bantingovci niso znali ločiti, koliko in kaj in doklej je treba temu ali onemu mere v zmernosti. Kadar se izgublja toščica, strada organizem, in tedaj je treba začeti z drugačno hrano, sicer opeša telo.

Navadno ima zdrav človek 20% masti, voda pa znaša $\frac{1}{5}$ splošne teže. (Izsušena telesna mumija tehta samo 13 funtov.) Od nabrane masti izgubi telo v dnevih stradanja 11%, jetra 63%, mišice 28 do 30%, srce 2%. (Dr. Niemayer.)

Če se večkrat tehtamo, tedaj izvemmo, kakšno je naše stanje. Cesarica Elizabeta ni hotela imeti več kakor 44 kilogramov; brž ko je kazala tehtnica kaj več, se je trenirala z jahanjem in s hojo. Normalno težo izračunaš po dolgotosti telesa, a ni, da bi morala biti do rike enaka predpisani; odrasel človek tehtaj okroglo toliko kilogramov, kolikor centimetrov meri nad 1 m.

Za božične praznike vsaka skrbna gospodinja speče družini boljše pecivo. Ali kaj, ko so jajca tako draga, draže pa tudi rozine, mandeljni itd. Vendar se da tudi brez večjih stroškov speči dobra potica in narediti celo prav dobra, okusna torta. Danes navajamo recept za tako torto z enim samim jajcem (Tirolska kakovova torta!). Zgodi se tudi, da gospodinji, če dela boljše potico ali šarkelji, beljaki ostanejo; tudi iz teh se lahko napravi izvrstna torta (prim. spodaj: Beljakova torta s čokoladno kremo!), ki ima to prednost, da jo lahko tri ali štiri dni prej napraviš in za božični večer deneš na mizo. Tudi keksi za božični okrasek so lahko brez jajc izvrstni. Naj sledi najprej dobra juha in okusen krompir.

Francoska krušna juha.

Razgrej za drobno jajce sirovega masla in zarumeni v njem eno na drobno zrezano čebulo in eno žemljo ali kruha, na kosce zrezanega. Ko se zarumeni, prilij dva litra juhe od kosti, prideni, če ušaja, ščep popra in soli, kuhaj pičle pol ure; kuhano pretlači in stresi v lonec, kjer si zmešala en rumenjaka. Juha je prav okusna.

Petersiljev krompir na francoski način.

Skuhaj šest srednje debelih krompirjev, kuhane olupi in zreži na kocke in stresi v takole omako: Deni v kozo za drobno jajce sirovega masla in v njem zarumeni eno žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, prideni za kavno žlico moke, dobro premešaj, osoli in prideni še eno drobno zrezano sardelo ali nekoliko sardelnega sirovega masla, zalij s $\frac{1}{4}$ litrom toplega mleka, in ko par minut vre, prideni krompir, ki naj prevre. To je lahko samostojna jed ali pa z zabeleženo karfijolo, s fižolom ali podobnim.

Orehova potica s kakovom.

Najprej nalij v lonček tri žlice mlačnega mleka, prideni mu žličico sladkorne sipe in 1—2 dkg drožja; vse to zmešaj z žlico in postavi v stran, da vzide. Potem zmešaj v večji skledi pol litra toplega mleka, 8 dkg sladkorja, en rumenjaka 12 dkg sirovega masla ali 10 dkg masti, kavno žlico soli ter pripravljene kvas; vse to zmešaj in zasuj s $\frac{3}{4}$ kg moke; nato vse močno s kuhalnico stepaj (vsaj $\frac{1}{4}$ ure). Stepeno testo potresi po vrhu z moko, pokrij in postavi na gorko, da vzhaja. Medtem pripravi sledeči nadev. Deni v kozo 20 dkg sladkorne sipe, da se

raztopi, in naj vre med vednim mešanjem, da se nekoliko zarumeni. V ta sladkor stresi 15 dkg drobno zrezanih orehov in dve pesti krušnih drobtin; dobro premešaj in prilij $\frac{3}{8}$ litra toplega mleka ter še mešaj pol minute. Nato prideni še eno polno žlico kakava, zavitek vaniljevega sladkorja ali drobno zrezane limonove lupine, ščep cimeta in za jajčno velikost masti. Ko se nekoliko ohladi, namaži opisano testo, potresi ga še s 5—10 dkg orehov (zmletih), zvij potico kakor navadno. Iz tega testa in nadeva je zelo velika potica, napraviš pa lahko dve manjši.

Tirolska kakovova torta z marmelado.

Mešaj četrto ure 7 dkg masti, en rumenjaka, 12 dkg sladkorja, dve žlici marmelade, prideni 4 dkg zmletih orehov, 2 dkg kakava, drobno zrezane lupine in sok od polovice limone, prilij $\frac{1}{4}$ litra mrzlega mleka in z mlekomo 18 dkg moke; prideni sneg enega beljaka in cel pecilni prašek. Zmes stresi v dobro pomazan tortni model, ki ga potresi tudi z moko in peci torto v srednje vroči pečici četrto ure. Pečeno potresi s sladkorjem.

Beljakova torta s čokoladno kremo.

Napravi sneg iz 5 beljakov in prideni 20 dkg presejanega sladkorja; ko si dobro premešala, ga deni v tri tortne modle, ki si jih namazala z maslom in potresla z moko; mešanje po modlih enakomerno razmaži in peci v bolj slabi pečici. Ko se rumenkasto zapeče in ohladi, nadevaj dva kolobarja s čokoladno kremo, pa tudi tretjega povrh in ob krajih, tako da je torta s kremo kar popolnoma pokrita. Postavi jo na hladno za 3—4 dni.

Krema s kakovom.

Stepaj v kotliču na ognjišču 5 žlic mleka, 10 dkg sladkorja, 2 rumenjaka in 2 kavni žličici kakava. Ko se začne gostiti, stepaj še na hladnem, nato primešaj 12 dkg sirovega masla in še mešaj 10 minut.

Božični keksi brez jajc.

V $\frac{1}{8}$ litra mlačnega mleka stresi 12 dkg sladkorja, par zrn soli, 5 dkg sirovega masla, $\frac{1}{2}$ dkg strte jelenove soli. (Jelenova sol se dobi v lekarni in se mora z lesom streti.) Zamesi vse to s $\frac{1}{2}$ kg moke (za duh daš drobno zrezane limonove lupine ali zavitek vaniljevega sladkorja). Dobro zgneto testo razvaljaj pol mezinca na debelo in zreži z modelčki v različne oblike. Deni jih na pomazan z moko potresen pleh in peci v hudi pečici le malo časa, da se zarumene. M.R.

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Previden.

Mati: »Ali si pokazal očetu, kako slabo izpričevalo si dobil?«

Sinček: »Da. Kar spodaj pod vrati sem mu ga vteknil v sobo.«

Ločitev.

Sodnik: »Premislite si — to vendar ne gre, da bi se ločili od žene, ki Vam je podarila osem otrok!«

»Saj prav tega ne maram, da bi mi kdo kaj podaril.«

Red mora biti.

Sloviti nemški zgodovinar in jezikoslovec Mommsen je ljubil red nad vse, a bil je tudi čudovito pozabljiv in raztresen.

Nekoč se je peljal v berlinskem tramvaju. Sede in dene proti svoji navadi naočnike na desno poleg sebe, vzame iz žepa časopis in išče na levici naočnike, da bi čital, a jih ni, pa jih ni. Neka deklica, ki je sedela na njegovi desnici, mu jih poda boječe, kakor bi ga ne poznala. »Hvala lepa, draga deklica!« vzklikne Mommsen ves vesel. »Kako pa ti je ime?«

»Anica Mommsen, očka.«

Tiskovna napaka.

Poročilo tajnikovo: Finžgarjev »Divji novec« je napolnil našo zelo prazno blagajno.

Take so dandanes...

On: »Vaš bratec me je videl, ko sem Vas poljubljaj. Kaj naj mu dam, da bo molčal?«

Ona (razmišljeno): »Oh, za to zadostuje samo pet dinarjev.«

Včasih je pa le dobro.

Jecljavec (prijatelju): »Mhi jhee... rhes hhudo, kher jij... hec... ljam, tho ppp... phot mhi jhe pa pri... pri... šlo ppp... rav: Pp... phomisli!... Thisti mhesar Mmhatevž, vv... veš, mhe jhe vpp... rašal, kho... kho... liko hočem zz... za khonja. Pp... pa pa mhed... them, kxo sem se mhatal, dd... da bi rhe... rhe... kel dhe... dhe... dhe... vet tisoč dhi... dhinarjev, mhi jhe, hhoče mhi pppomagati, zže pho... nudil dhe... dhe... set tisoč.«

Da bi bil lep.

»Naočnike bi rad.«

»Daljnovidne — kratkovidne?«

»Da bodo le vidni.«

V šoli.

Katehet vpraša novinca v ljudski šoli: »Ti, Drašek, ali že znaš kaj moliti?«

»Moliti še ne znam,« odgovori Drašek, »pač pa znam že kleti.«

Oba v strahu.

Dva prijatelja obedujeta pri isti mizi. Pride čas, da plačata. Eden izmed njiju začne brskati po žepih, iščoč svoje listnice. Ker je ne najde, reče v zadregi svojemu tovarišu: »Za Boga svete! Izgubil sem jo, bodi tako dober in plačaj tudi zame!«

In medtem, ko se drugi z žalostnim obrazom pripravlja, da plača oba računa, prvi išče in išče po svojih žepih kar naprej. Končno res najde listnico in vzklikne zmagoslavno: »Vendar sem jo našel. Kako sem se bal!«

»Tudi jaz! Tudi jaz,« je zagodrnjal prijatelj.

Iz kopališča.

»Prosim listek za kopanje. Koliko stane?«

»En dinar. A če jih vzamete tucat, potem stane en listek le 75 par.«

»Kaj — tucat? Saj vendar ne vem, če bom še dvanajst let živel!«

Izteknila sta jo.

Dva dijaka sta došla kmeta ter ga vzela v sredo. Pa vpraša dijak očanca: »Vi, očka, kaj ste Vi? Ali ste osel ali koštrun?«

»Phe,« odgovori kmet ter se popraska za ušesom, »takole sredi med njima sem.«

V »božjih rokah«.

»No, gospa — Vi, ki tako radi potujete, zakaj se pa ne peljete tudi v Ameriko?«

»O — tisto pa ne! Na morje pa že ne — na morju je človek le preveč v božjih rokah!«

Med jedjo.

Mama ošteva sina, zakaj čita časopis med jedjo: »Tisočkrat sem ti že rekla, da ne čitaj pri mizi. Prvič je to nezdravo in drugič ni lepo.« —

»In tretjič,« dostavi papa, »ker pri tem, ko zijaš v papir, nehoté pogledaš pregloboko v kozarec.«

V gledališču.

Mož ženi: »Saj si zapazila, kaj ne, draga moja, da preteko med prvim in drugim dejanjem štiri leta in dama, ki igra vlogo grofice, nosi še vedno isto obleko. Zdi se mi, da bi bilo dobro, če bi tudi ti upoštevala ta zgled.«

Rešitev ugank

v 11. številki.

1. Nakit: Začneš na zunanem krogu in jemlješ črke po številu in različnosti biserov. Dobiš:

Umreti, bratje, težko ni,
pustiti nade, to boli.

S. Gregorčič.

2. Vremenska uganka za november. Črke v abecedi, zaznamovane s številkami. Dobiš: Sveta Kata sneg pred vrata.

3. Skrivalica »Vrana«: Sita vrana lačni ne verjame.

4. Spremenitev: Krava, slava, slika, mlaka, mleko.

5. Črkovnica: 1. Gaj, 2. Evgen, 3. Urh, 4. oba, 5. Urban, 6. Lea, 7. aga, 8. Jurij, 9. Gal. Po sredi: Zagreb, Beograd.

6. Spomenik. Spomenik ima spodaj rimsko letnico DCLXXXVII, t. j. 687. Preštevati moraš v tem redu: vzameš 6. črko, nato tisto, ki je od nje oddaljena 8 mest, pa spet prihodnjo, ki je oddaljena 7 mest, itd. Šteti moraš tudi okrušeno črko v drugi vrsti. Dobiš: Življenje je trnjeva pot.

7. Dopolnilna uganka: Vime, okus, stol, karp, mera, lice, vino, kosa, pena, seme, kita, oreh, eden, ušen, koča, sani. Če vzameš iz vsake besede pravo črko, dobiš: V koprivo ne trešči.

8. Hiše. V številu oken in črk je ključ:

Hiša brez gospodinje,
svetilka brez luči.

9. Vremenska uganka za december. Samoglasniki arabske, soglasniki rimske številke. Dobiš:

Dež in veter pred božičem
jame kopljeta mrličem.

